

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

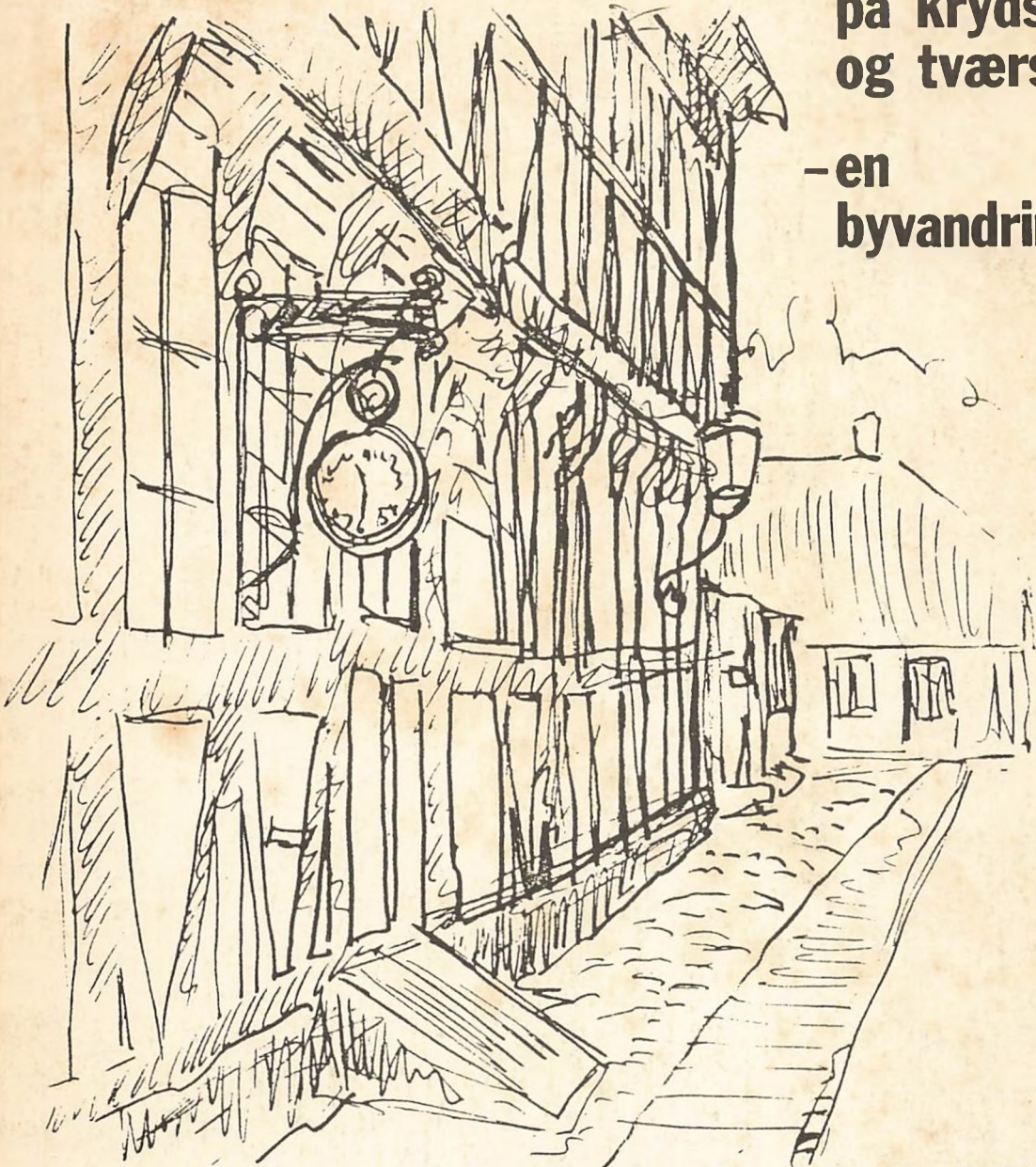
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NAKSKOV

på kryds
og tværs

- en
byvandring

T. SKOTTE HAMMER

INDHOLD

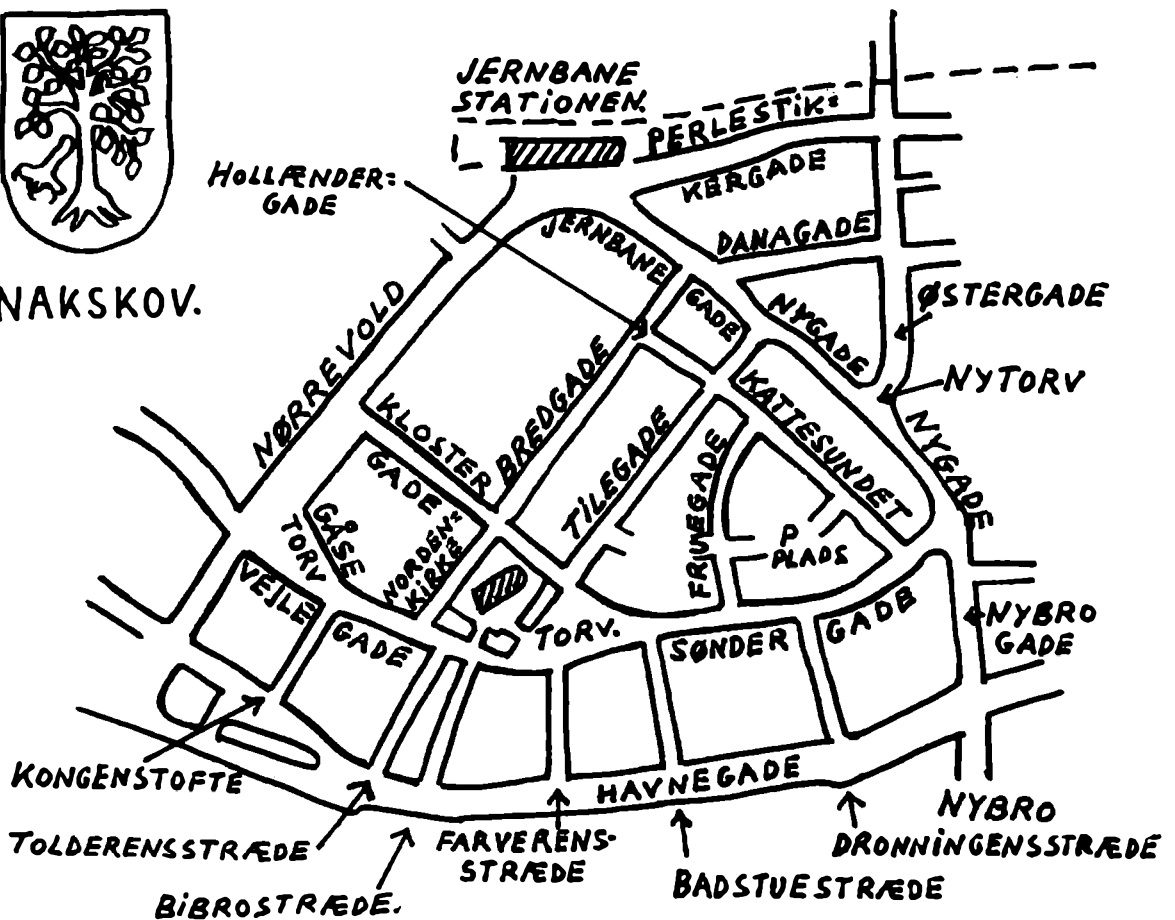
Prolog	side 3
Jernbanestationen	side 5
Nakskov indenfor voldene	side 5
Perlestikkergade	side 6
Det første Nakskov	side 6
Fæstningen Nakskov	side 7
Jernbaneanlægget	side 10
Tilegade	side 15
Hollændergade	side 16
Bredgade	side 16
Præstestræde	side 18
Nordenkirke	side 19
Nakskov Kirke	side 19
Kirkens indre	side 21
Latinskolen på kirkepladsen	side 23
Torvet, Storetorvet eller Axeltorvet	side 23
Torveboderne	side 25
Nakskov Rådhus	side 25
Tilegade	side 26
Kattesundet	side 27
Fruegade	side 28
Parkeringspladsen bag Irma	side 28
Nygade	side 28
Nybrogade	side 29
Søndergade	side 30
Dronningensstræde	side 32
Søndergade	side 33
Badstuestræde	side 35
Axeltorv	side 35
Farverensstræde	side 39
Axeltorv	side 40
Vejlegade	side 41
Køllestræde	side 41
Bibrostræde	side 42
Havnegade	side 44
Tolderensstræde	side 48
Vejlegade	side 48
Kongenstofte	side 50
Gåsetorvet	side 50
Nørrevold	side 54
Klostergade	side 55
Nørrevold	side 57
Epilog	side 59

ISBN: 87-981388-0-4

Tryk: Skive Folkeblad offset-rotation

NAKSKOV.

PROLOG

Dette er en tur på kryds og tværs i Nakskovs gamle by og i Nakskovs historie, og er ment som en hjælp til dem, der vil vide mere.

Turen gør ikke krav på originalitet, idet der overalt er bygget på foreliggende litteratur eller erindring. Jeg ønsker hermed at takke de mange, der dels har bidraget med oplysninger, dels opmuntret mig til at gå videre med arbejdet. En særlig tak til Jens Bek Petersen og Aksel Skotte Nielsen for korrektion af de historiske data og til Aina Krumins for korrekturlæsning.

Jeg håber, at jeg hermed opfylder ønsket om at give fastboende og gæster, unge og gamle, tilflyttere og lollikker, en ny side at se byen fra.

Udgangspunktet er Jernbanestationen. Man kan hævde, at vi derved kommer ind ad bagdøren, fordi hoveddøren er ud mod havnen og fjorden, og det kan der være noget rigtigt i. Nakskov er ikke en by, der er født ved en landevej eller en jernbane — men ved havet, en typisk havneby med et frugtbart opland.

Udgivelsen af 1. oplag er betalt af Fredningsstyrelsen, Miljøministeriet, som vi er stor tak skyldig.

Desuden takkes Friluftsrådets oplysningsudvalg og bestyrelse for rådgivning og opbakning.

T. Skotte Hammer
Vestlollands arkiv.

Copyright: T. Skotte Hammer. Vestlollands arkiv.

Skoler, foreninger og ideelle organisationer kan dog kopiere frit.

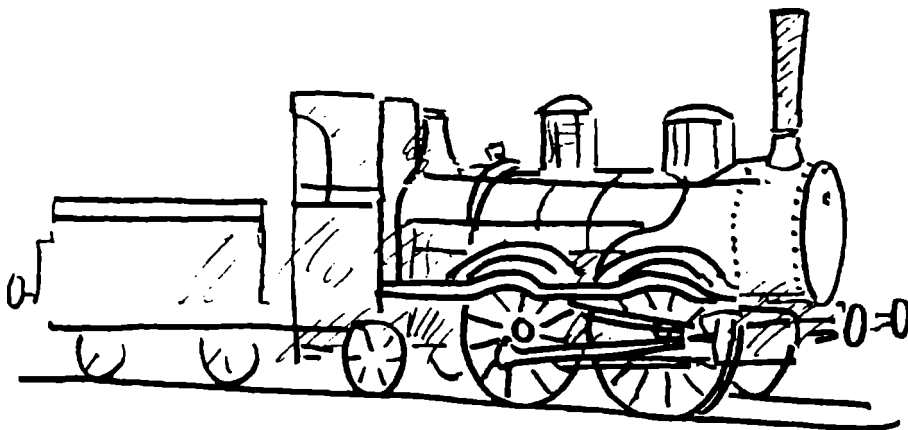

Jernbanestationen fra 1874

JERNBANESTATIONEN

Den nuværende jernbanestation er opført 1925 (nakskovarkitekten Einar Ørnsholt), post- & telegrafstationen vest for er fra 1929 (arkitekt Magdahl Nielsen). Mellem jernbanestationens døre mod jernbanepladsen er et relief forestillende den første banegård — en typisk stationsbygning fra 1870'erne. Dengang var det et stort fremskridt for byen at få en jernbaneforbindelse til København, selv om turen varede 7½ time.

Jernbanen over Lolland blev anlagt på rekordtid — 16 måneder. Indvielsen fandt sted den 1. juli 1874 i overværelse af ministre og andre honoratiories med C.F. Tietgen som vært, idet Privatbanken var ejer af Lollandsbanen. Kong Christian d. 9. var indbudt, men måtte melde afbud på grund af Islands tusindårsfest.

Allerede kort efter indvielsen blev det nærmest betragtet som en straf at skulle med jernbanen, idet de første passagervogne havde en fabriktionsfejl, og lavede en ulidelig støj.

NAKSKOV INDENFOR VOLDENE

Når vi står med ryggen til jernbanestationen, går Nørrevold til højre ned til havnen, og lige frem langs anlægget over for går Jernbanegade, Nygade og Nybrogade — igen ned til havnen. Omtrent her gik de gamle volde, som beskyttede fæstningsbyen Nakskov.

Mellem Nybrogade og Nørrevold ligger Havnegade — Nakskovs hoveddør mod verden.

PERLESTIKKERGADE

Den brede gade til venstre langs busholdepladsen er Perlestikkergade, den nuværende hovedvej mod Maribo. Navnet lyder fremmedartet, men gaden er opkaldt efter Anders Pedersen Perlestikker. Han var præst i Nakskov fra 1618 til 1629, hvor han døde under en pestepidemi. Han blev rektor for Nakskov Latinskole 1617 og er forfatter til Perlestikkerbogen, som opbevares på byens rådhus. Perlestikkerbogen er en blanding af kirkebog og præstens private dagbog. Den skildrer byens begivenheder og giver notitser om befolkningen i en periode, hvor velstand og fremgang kulminerede. Fra et historisk synspunkt er bogen derfor et klenodie.

DET FØRSTE NAKSKOV

Lad os gå over gaden til det lille hejrespringvand. Man omtaler stadig Nakskov som Lollands hovedstad. Byen er da også landsdelens port mod vest — Lollands største og vigtigste by — tidligere præget af handel, håndværk og søfart, nu også af industri. Den er smukt beliggende ved en tragtformet fjord ud mod hovedvandvejen til Østersøen gennem Bælthavet.

Da man under krigen gravede ud til bunkers på Torvet september-december 1944 fandt man brudstykker af slebne stenøkser fra yngre stenalder (2000 år f.Kr.) og dermed spor fra den allertidligste bosættelse.

Sandsynligvis er byen opstået i 1100-tallet af et fiskerleje, som lå på et lille næs i fjorden. Det fortæller navnet: Nakskov = Skoven på nakken, en skovklædt nakke eller strandvold, som skyder sig ud i fjorden. Byfogedsøen afgrænsede nakken mod nord. På det højeste punkt, 5½ meter over havet, blev kirken anlagt.

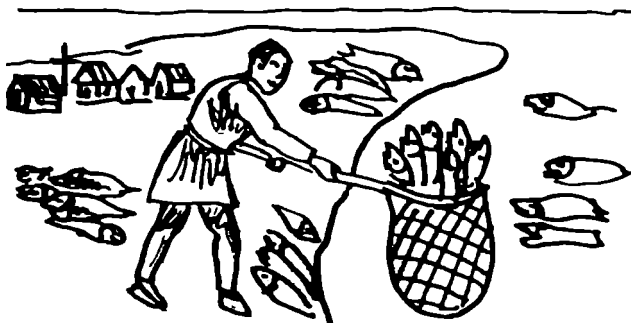
Mange af Danmarks byer er opstået omkring år 1200. Sildemarkedet på Albuen var i høj grad medvirkende til at få Nakskov til at vokse fra fiskerleje til købstad. Sildeeventyret varede godt 300 år, og Saxo fortæller, at man kunne tøjre sin båd til en åre, som man jog ned i sildestimerne.

Første gang Nakskov nævnes, er i Kong Valdemars jordebog 1231.

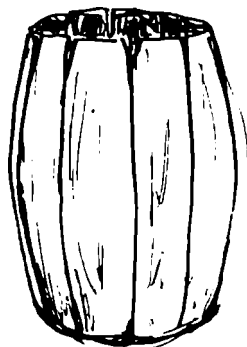
Allerede 1266 får Nakskov de første privilegier af kong Erik Glipping, som vist nok er født på Lolland. I 1274 opnår Nakskov de samme købstadsrettigheder som Næstved.

I middelalderen gik byens hovedstrøg gennem Tilegade, over Torvet og videre gennem Bibrostræde til »byens bro«. Torvet og kirken var centrum. I 1420 ødelagde en brand det meste af byen. Efter branden flyttedes byens hovedstrøg tættere ned mod stranden, og det blev til Søndergade, som udmundede i Torvet og fortsatte i Vejlegade. De store købmandsgårde blev anlagt langs sydsiden med gavl mod hovedgaden og lange smalle grunde med pakhuse ned til havnen, hvor skibene lagde til.

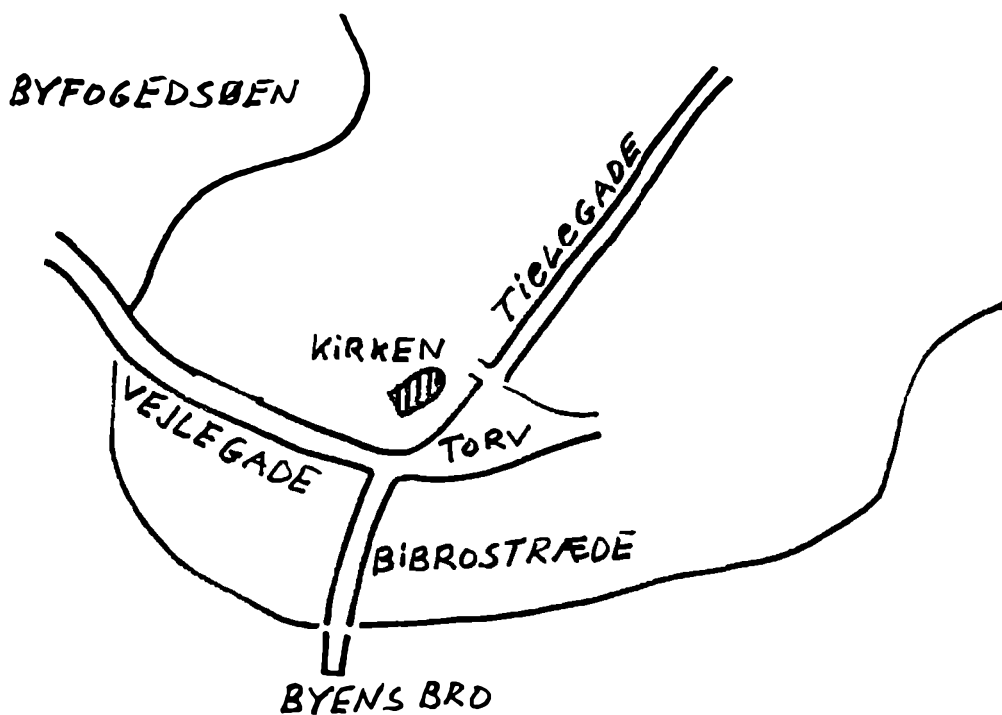
I 1510 plyndrede og afbrændte lybækkerne Nakskov. Det fortælles: »Mens ransmændene roligt blev liggende og fortærede hvad røveriet havde indbragt dem« — de havde plyndret Nakskov, Halsted Kloster og Rødby — »nærmede danske tropper sig. Rigsadmiral Henrik Kummedige tilføjede fjenden lige udenfor Nakskov et så betydeligt tab, at lybækkerne skyndsomst hejsede sejl«.

Sildemarkedet.

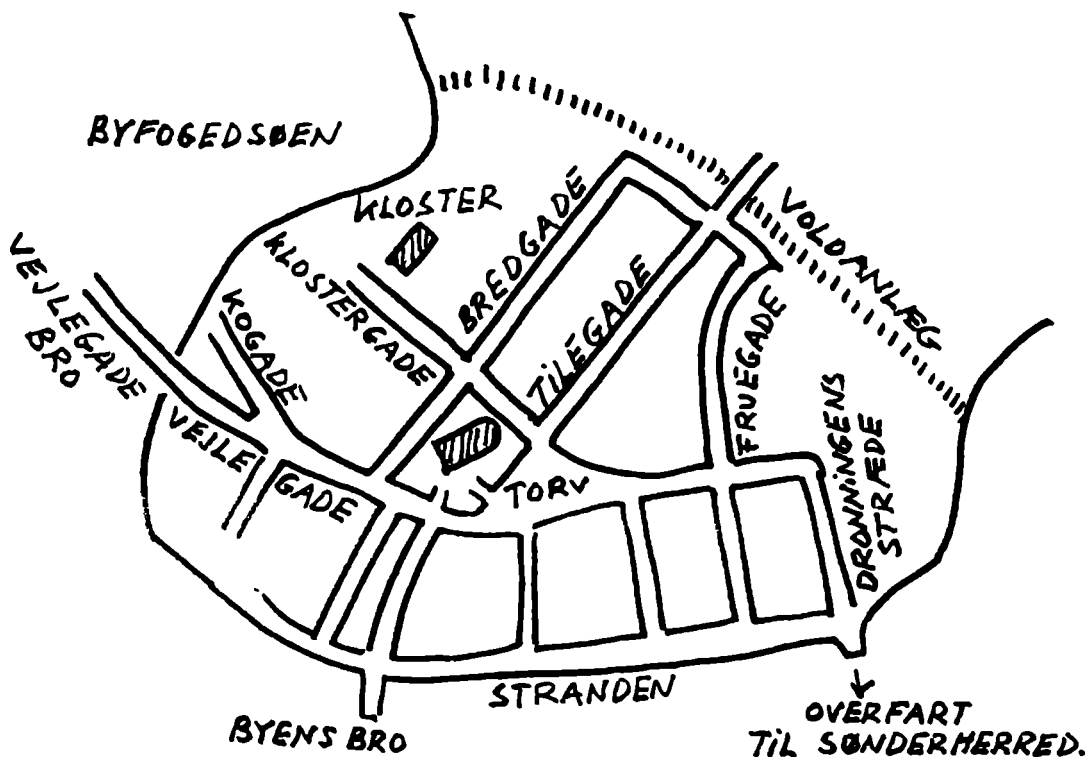

Sildetønde.

FÆSTNINGEN NAKSKOV

Nakskovs tidligste befæstning var sandsynligvis et voldanlæg mellem Byfogedsøen og Indrefjorden, men ud mod fjorden lå byen åben.

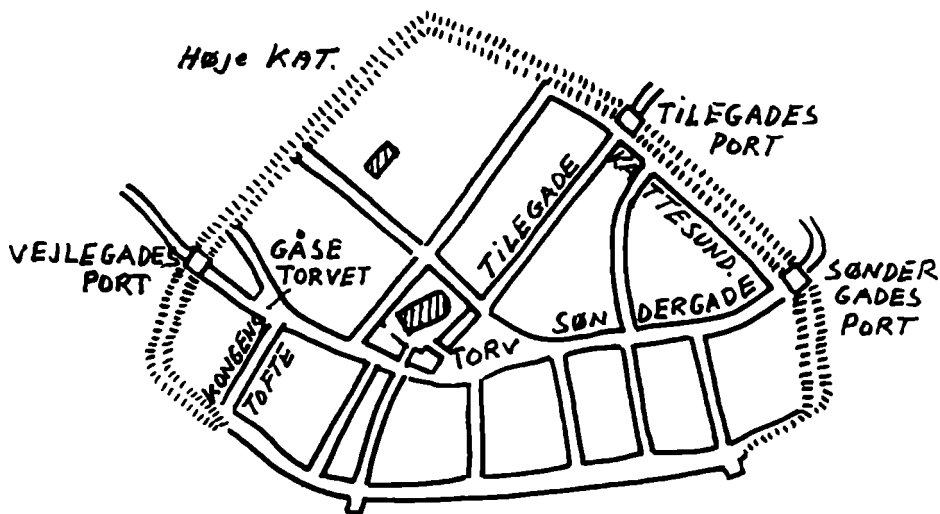
Til trods for at kong Hans i 1510 havde anlagt en fæstning med orlogsværft på Slotø i Nakskov Fjord, hindrede dette ikke lybækkerne i at plyndre Nakskov. Adskillige store skibe blev imidlertid bygget på værftet, bl.a. »Engelen«, som måske er opkaldt efter slottet — Engelsborg — på Slotø.

Nakskov blev hærget af endnu en storbrand i 1528. Der skete store religiøse omvæltninger i Europa på denne tid, og Danmark fik sin part i borgerkrigen — Grevens Fejde. — Kong Christian d. 3., som havde antaget den lutherske lære, ønskede at sikre landet mod syd, hvorfor han under et besøg i Nakskov 1539 gav tilladelse til at befæste byen. Arbejdet blev pålagt bønderne, og 8 år efter stod fæstningsværkerne færdige.

Nakskov var nu en fæstningsby. Værkerne fulgte Nørrevold fra stranden op til Høje Kat og herfra langs Hollændergade og Kattesundet ned til Indrefjorden. Fæstningen kom dog aldrig til at stå sin prøve.

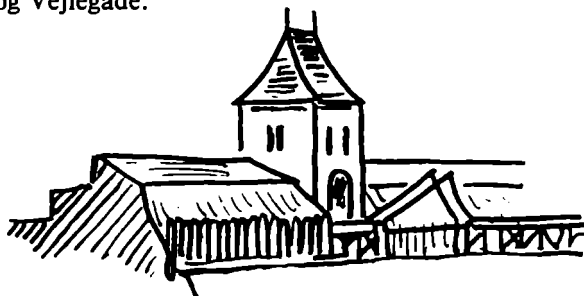
I 1556 holdt Christian d. 3. et betydeligt retterting i Nakskov, hvor rigets fornemste mænd kom til stede. Det var store tider for Nakskov, som da gjaldt for en af Danmarks betydeligste byer, og stod på syvendepladsen blandt landets købstæder.

Christian d. 3. havde også planer om at bygge et slot ved Nak-

skov, og i 1551 gav han ordre til at nedbryde Nysted Kloster, så materialerne kunne føres til Nakskov, men planerne blev opgivet. Tofte betyder ubebygget grund, og navnet på strædet Kongens tofte tyder på, at kongen har ejet grunde her, som måske kan sættes i forbindelse med byggeplanerne.

Nakskovs borgere fik lov til at nedbryde Krogsbølle Kirke og bruge materialerne til byportene i Tilegade, Søndergade og Vejlegade.

I 1623 kom Christian d. 4. til Nakskov for at bese tøjhuset, den tidligere klosterkirke, og for at genåbne orlogsværftet på Slotø. En halv snes fartøjer blev bygget i den kommende tid. Byens fæstningsværker er ikke forekommet ham tilstrækkelige, for allerede i 1628 kommer han igen og bliver i nogen tid, travlt beskæftiget med personligt at lede arbejdet ved udstikning af nye og større værker.

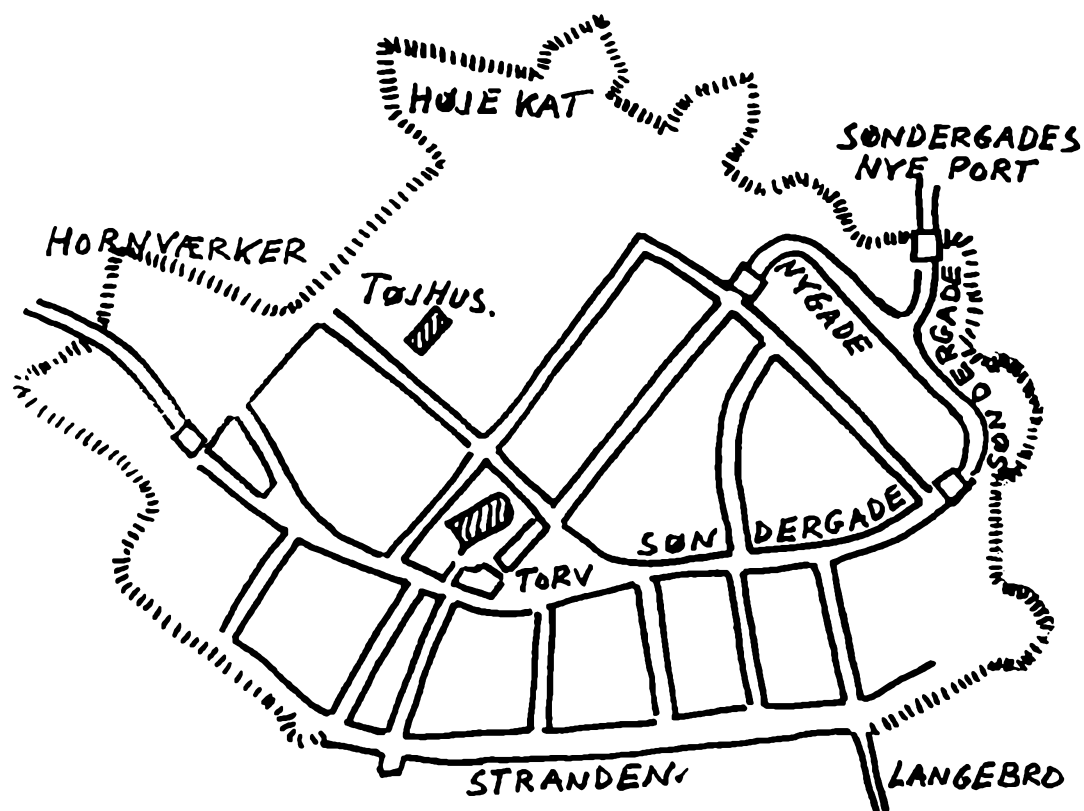
Det var ikke småting, der blev lavet: Mod nord udvides bastionen Høje Kat, mod øst anlægges en ny fæstningslinie — øst for nuværende Jernbanegade, Nygade og Nybrogade — med bastionerne Maribo Runddel, Tilegades Runddel, Søndergades Runddel og Boel Findens Kat samt en ny port. Foran Vejlegadeporten anlagdes nogle forværker.

Trods den hærgende pest i 1629 fuldføres fæstningsværkerne de følgende år.

Under Frederik d. 3. blev fæstningen yderligere forbedret med hornværker ud for Vejlegades Port og forværker på Færgelandet ved Langebro og skanser på øerne mod syd.

Christian d. 4.

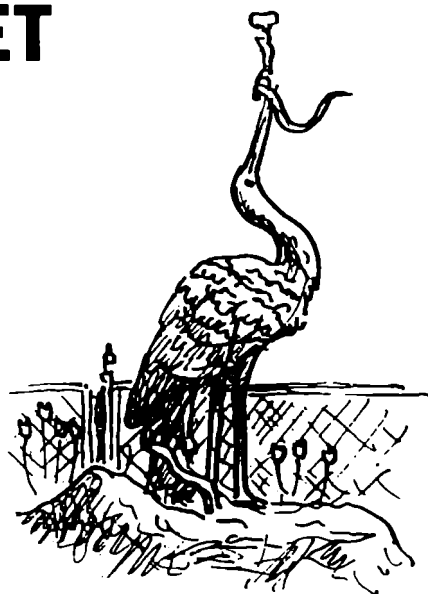
JERNBANEANLÆGGET

Det lille hejrespringvand er skænket byen af konsul E.F. Dan i anledning af hans 25 års jubilæum som byrådsmedlem 1898. Det er et typisk lille kunstværk fra slutningen af forrige århundrede. Nogle kalder det Storkepringvandet.

Forskønnelseskomiteen af 1840 fik udlagt bastionen Høje Kat, Maribo Runddel og Telegrafvolden til grønt område, hvis rester er det nuværende Jernbaneanlæg. Tænk — at man i 1840 ville skabe rekreative områder, og stå i vejen for udviklingen! Nej, det kunne ikke gå an, og i 1873 blev det da vedtaget at lægge jernbanestationen i den nordlige del af anlægget for at være så nær byens centrum som muligt, selv om det gik ud over anlægget.

Jernbanestationen blev anlagt på den udjævnede Høje Kat 1874.

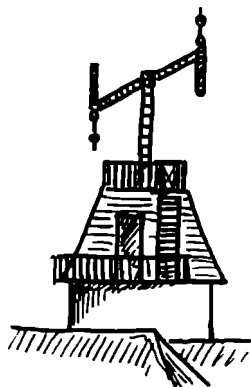
Husrækken langs Jernbanegade, som begynder med Jernbanehotellet, er anlagt på bastionen Maribo Runddel. I folkemunde kaldes denne bastion også »Brudesengen«, fordi den var bevokset med et fint grønt græstæppe. Folketroen fortæller: Et hullupstog sejlede over Byfogedsøen mod Nakskov, hvor vielsen skulle finde sted. Bruden, som

Hejrespringvandet.

Høje Kat ca. 1870

*Optisk telegraf.
Fransk model fra 1794.*

ufrivilligt førtes til brudeskamlen, sprang i søen, hvorefter brudgommen sprang efter for at redde hende, men de druknede begge. Stedet, hvor de drev i land, fik navnet »brudesengen«.

Mod vest ses en rødstensbygning med skiffertag, »Klosteret« opført på den gamle telegrafvold 1882-83 (arkitekt Tvede).

Noget af jorden fra Nakskov Kloster var overgået til Nykøbing Stiftelse, som opførte denne filial i Nakskov med plads til 20 enligt stillede kvinder af borgerstanden. De modtog 4 kroner om ugen, fri læge og medicin, samt halvanden favn skåret og hugget bølgebrænde årligt.

I begyndelsen af 1800-tallet blev telegrafvolden benyttet til optisk telegraf. Man kunne telegrafere ved hjælp af en række høje master med 5 rær og 18 klapper, og afstanden måtte ikke være større, end at signalerne kunne ses i klart vejr med kikkert. Telegrafen blev mest benyttet til depecher i regeringsanliggender.

Ved siden af Klosteret ligger den katolske skole, Stenoskolen, opført 1922-23 (arkitekt E. Ørnsholt). Det store træ på skolepladsen er en platan.

Granitskulpturen i anlægget forestiller borgmester Sofus Bresemann og er udført af Kaj Louis Jensen og opstillet 1952.

Bresemann var Nakskovs første folkevalgte borgmester (1914-1928) og den første borgmester valgt af Socialdemokratiet. I sin borgmestertid prægede Bresemann udviklingen i Nakskov med virkninger helt frem til i dag.

Bresemann var redaktør af avisen Ny Dag, som havde til huse i den hvide bygning på den anden side af Jernbanegade i nr. 6 fra 1930 til 1981. Bygningen er oprindelig opført af konsul Dan i 1905 og var udlejet til postvæsenet til 1930, hvorefter Ny Dag overtog den.

Vi fortsætter til Bredgade. Birken til højre inde i anlægget hedder Borgmesterbirken og er opkaldt efter tidligere borgmester Marius Nielsen.

Sofus Bresemann

Jernbanegade 6.

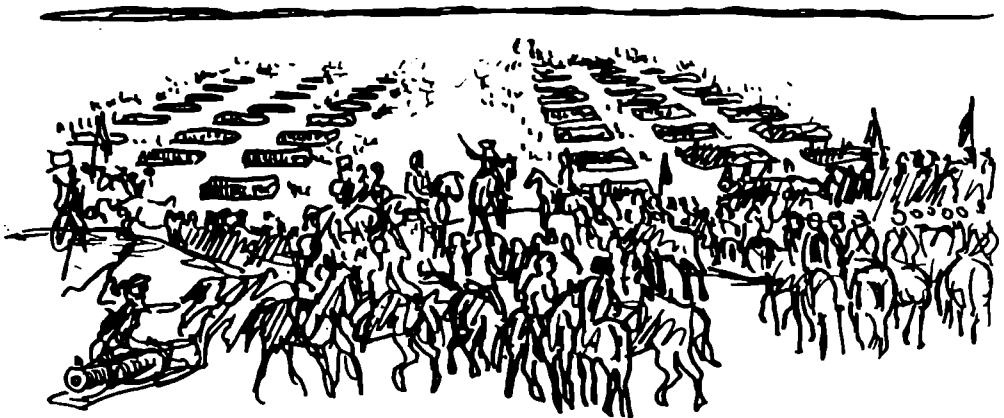
Danagade.

Vi følger Jernbanega-
de, og snart har vi Da-
nagade til venstre op-
kaldt efter konsul Dan.
Lidt nede i Danagade
ligger telefonkontoret,
som er indrettet i den
gamle centralbygning
fra 1901. Allerede 1884
fik Nakskov de første
telefoner i eget telefon-
selskab. Det blev senere
til Lolland-Falsters Te-
lefon A/S, som blev
sammensluttet med
KTAS i 1948.

I modsat retning ses
bag mindesmærket
Håndværkernes Fribolig

lig fra 1888 med 12 lejligheder. Den lille tilkørselsvej hed tidligere Theisens Vænge og havde ud-
kørsel mod Tilegade. Navnet stammer nok fra købmand Theisen, som havde 2 gårde ved Hollæn-
dergade lige bag Friboligen.

Det store mindesmærke foran Friboligen er en 4 meter høj granitobelisk med en kugle på top-
pen og forskellige indskrifter på siderne. 4 små kanoner er anbragt omkring den for at under-
strege, at mindesmærket har med krig at gøre. Det drejer sig om svenskekrigene 1658-60, som i
høj grad kom til at berøre Nakskov.

Svenskehæren går over isen 6. februar 1658.

Svenskekongen Carl Gustav gik med sin hær over isen fra Langeland og landede 6. februar
1658 på Lolland lidt nord for Tårs. Nakskov overgav sig uden sværdslag, kongen drog videre og
nærmede sig København, og fredsslutningen i Roskilde medførte, at en tredjedel af Danmark
tabtes for stedsse.

Nakskovs kommandant Franciscus Edmondts ville forsvare byen, men da borgerne hørte sven-
skernes hilsen: »Vil I ha' krig eller fred?« gik der panik i dem. Man havde lige hørt om Frederiks-
odde (Fredericia), som var indtaget og plyndret på det grusomste, skønt byen var en stor og stærk
fæstning, lige anlagt.

Bagefter følte mange nakskovitter det som en stor skam, og som en gammel borger sagde:
»Man kunne vel have ventet med at tage hatten af, til man så manden!«

Carl Gustav var ikke marcheret op foran Nakskov, borgerne opsøgte ham i hans kvarter ved Frederiksdal.

På grund af den strenge vinter var byen helt åben ud mod fjorden, så svenskerne kunne være marcheret lige ind over isen uden om alle fæstningsværkerne.

Carl Gustav fortrød imidlertid snart, at han havde sluttet fred, og den 7. august 1658 landede han med sin hær ved Korsør og rykkede hurtigt frem over Sjælland mod København, men piben havde fået en anden lyd, for københavnernes stod klar til kamp, og da Carl Gustav ikke turde storme byen straks, belejrede han hovedstaden.

Foruden København var kun Lolland-Falster og nogle småøer ikke besat af svenskerne, og herfra sendtes hjælp ad søvejen til den betrængte hovedstad. Der blev også ført kaperkrig mod svenske skibe, og flere førtes til Nakskov som bytte. Svenskernes hær kom også til at mangle forsyninger, og i slutningen af april 1659 landsattes en del af hæren ved Guldborg. Efter en hurtig march over Lolland stod svenskerne foran Nakskovs porte.

Denne gang blev det til en belejring, som varede i 11 uger, og byens forsvar blev ledet af den dygtige kommandant Joachim Kørber. Desværre var Nakskov ikke så vel forsynet med krudt og kugler som året før, så de store kanoner på Høje Kat kom næsten ikke i brug.

Der var lovet hjælp og forsyninger, men det udeblev på grund af uvillighed fra den hollandske flåde. Havde Nakskov fået samme hjælp som København, var byen rimeligvis ikke faldet. Til forsvaret var der 900 soldater og 300 væbnede borgere.

Svenskerne bombarderede byen, og især nætterne 30. og 31. maj var frygtelige. Skytset var rettet mod kirken, og en halv snes huse i kvarteret blev lagt i aske, selv om byens borgmester Niels Nielsen havde koncentreret slukningsarbejdet hertil.

Bombardementet krævede flere dødsopfre, og der fortælles adskillige dramatiske historier herom.

En kone, som sad hjemme på sin seng og diede sit barn, fik hovedet skudt af af en kanonkugle. Det uskadede barn — en pige — lå på sin døde moders bryst, stadig med patten i munden, helt indsmurt i blod. Barnet endte først sine dage 1744 på fattighuset.

En underofficer slap billigere. Han blev ramt af en geværkugle, som slog nogle tænder ud i munden på ham, smuttede ned i maven gennem spiserøret og forlod ham ad den naturlige vej uden at gøre mere skade.

Om svenskernes belejringsteknik og nakskovitternes forsvar fortælles følgende: Svenskerne forsøgte at underminere og sprænge hul i fæstningsværkerne ved at grave gange ind under voldene og lægge bomber. Under et vagtskifte skulle en ølbrygger afløse en trommeslager. Mens de snakker, bemærker de, at trommestikkerne, som ligger løst ovenpå trommen, dirrer. »Det er svenskerne, der graver«, udbød den ene. Mens forsvarerne borede huller ned til minegangen, hentedes ølbryggerens kar, og indholdet — ølmask — hældtes ned i hullerne for at slukke lunt.

Svenskehærens rute.

Carl Gustav.

Valmuer.

Det siges at forsvarerne siden brugte metoden, dog med en tolvskilling på trommeskindet.

Folkeovertroen forklarer, at de mange dybt-røde valmuer i kornmarkerne omkring Nakskov skyldes blodet fra de faldne soldater under slagene mod svenskerne.

Nakskov måtte overgive sig den 15. juni, da alle forsyninger var brugt op, og da der kun var 3 skud krudt tilbage.

Soldaterne kunne drage bort »med flyvende faner og klingende spil«, men borgerne måtte klare sig, som de bedst kunne under svenskernes besættelse.

Den før så velstående by med ca. 2000 indbyggere blev brandskattet, så det varede længe, før

den kom på fode igen. Ikke blot udskrev svenskerne tunge skatter af befolkningen, byen blev udplyndret på det grusomste, selv ikke byens rådhus gik fri.

Alle dokumenter, privilegier, regnskaber, fundatser, m.v. — ting, svenskerne ikke kunne have den fjerneste interesse i, sikkert ikke en gang kunne læse, alt dette blev spredt for alle vinde. Det, de svenske soldater bl.a. var ude efter, var de mange laksegl med fine vedhængende silkebånd. Heldigvis blev en del fundet igen.

Skaderne fra bombardementerne var for intet at regne mod den ødelæggelse, som besættelsen forvoldte: Døre og vinduer blev smadret, gulve brækket op og lofter revet ned. Grov vold var en selvfølge, tortur og prygl vankede der. Fra klagerne kendes især Ritmester Dreier som særlig ondartet. Han lod folk prygle ihjel for et godt ord. På torvet lod han klæderne rive af en 11-års dreng, og hængte ham op med en jernlænke under armene, til han blev købt fri.

I juni 1660 drog svenskerne bort, og den forarmede befolkning kunne ånde lettet op. Folketallet var nu 1357, hvoraf over 100 var tiggere. Det fortælles om armoden, at de fattige stimlede sammen ved rendestenene for at samle de udkastede ben op til endnu en omgang gnavning.

Om natten stjal man alt, hvad der kunne bruges til genopbygningen, fra de tomme huse: mursten, tagsten, tømmer, døre o.s.v. Væbnede vagthold gik rundt i gaderne for at forhindre disse tyverier, og endnu 1664 stod 160 gårde og huse ubeboede i Nakskov.

Den forarmede by klagede sin nød til regeringen. Allerede samme år blev 4 af livregimentets kompagnier lagt som garnison i Nakskov med Frederik von Ahlefeldt som guvernør over Smålandene. I de følgende år var soldaterne optaget af at udbedre fæstningsvoldene.

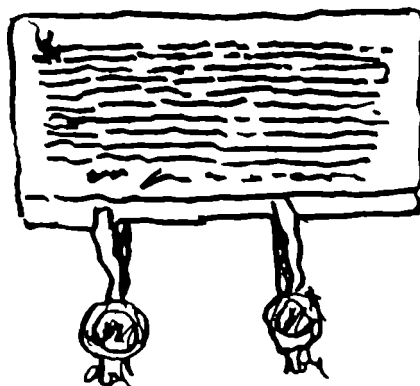
Deres indkvartering blev ordnet således, at hver borger skulle huse soldater i forhold til ejendommens størrelse. Det fortælles også, at de store kornmagasiner langs havnen blev benyttet som kaserner.

I 1688 blev byens faste garnison forlagt, og Nakskov var ikke længere fæstningsby.

Først 7 år efter begyndte den civile hjælp. Nakskov fik skattefrihed i 8 år, og derefter halv skat i 16 år. I 1667 blev Nakskov ophøjet til stabelstad og fik eneret på import af en række varer til landsdelen. Kun 4 andre byer havde samme ret: København, Korsør, Nyborg og Fredericia. Allerede i 1682 ophævedes denne ret.

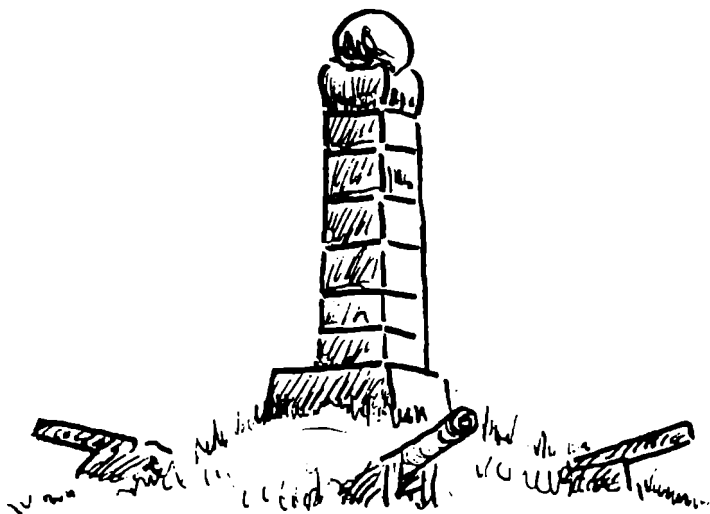
For at få gang i næringslivet fik jøder 1674 bevilling til at bosætte sig i byen — som i Ribe og Fredericia.

Det knæk, Nakskov fik under svenskekrigene, forvandt den først 100 år efter.

På 200-års dagen for belejringen 1859 foreslog brandmajor Holm, at der burde rejses et mindesmærke. Først 50 år senere tog konsul Dan tanken op, og der blev indsamlet 2000 kroner. Mindesmærket er udført af arkitekt Ekberg og blev afsløret den 5. maj 1909.

På mindesmærket ses Nakskovs byvåben: et træ med en fugleklo. Våbnet har haft følgende udvikling: På et segl fra 1351 ses et træ på bølger — derefter bliver det til to træer, og siden til et træ og noget, der kan tydes som en træstub. Det er sandsynligvis træstubben, som i tidens løb har udviklet sig til fuglekloen.

1983

1584

1635

1351

TILEGADE

Vi går forbi det store lindetræ og hen til hjørnet af Tilegade, hvor der tidligere har været restaurant i hjørneejendommen.

Gadebelægningen bestod nogle steder i gamle dage af »tiljer« — planker — deraf navnet. Det var byens oprindelige hovedgade til branden 1420. Det første stykke er noget smallere end resten af gaden efter krydset. Denne del blev først anlagt efter nedbrydningen af Tilegadeporten og fæstningsvoldene i 1726.

Til højre i gaden ligger Thomsens Hotel Garni, som har mange små kviste med spidse tage, der ligner pikkelhuer. Hotellet hed tidligere Centralhotellet, og i folkemunde »Den kolde Arm«.

Tilegade.

HOLLÆNDERGADE

I krydset drejer vi til højre ad Hollændergade. Der gives flere udlægninger af navnet: Nogle af Christian d. 2.'s hollændere kan have fundet vej hertil fra Sprogø via Bøtø på Falster, gaden kan være opkaldt efter en mand med navnet Hollænder, og endelig efter et hollænderi — den gamle betegnelse for mejeri.

Husrækken på højre side ligger højest, idet den er bygget på resterne af Christian d. 3.'s fæstningsvold.

BREDGADE

Til højre fører gaden ud gennem anlægget til Jernbanegade. Asylet »Børnely« afsluttede tidligere Bredgade her. Det blev opført 1864 af konsul J.H. Bloch og 1888 skænket til kommunen. Ved gade-gennembrud 1915 blev det meste af asylet nedrevet, mens resten udbyggedes og fungerede til 1940'erne, hvor Klostergades børnehave blev oprettet.

Over for os ligger den katolske kirke, indviet til Sct. Franciskus. Den blev opført 1921 (arkitekt H. Glahn), og har et lille spir som tagrytter. Kirkerummet er harmonisk, lyst og venligt og prydet med Birgitte West's kønne kalkmalerier.

Der er også katolske kirker i Maribo og Nykøbing F, og dette katolske islæt i landsdelene skyldes den store indvandring fra Polen, idet man manglede arbejdskraft til de mange sukkerroer. I 1912 arbejdede 12.000 polske piger i de danske roemarken, og mange bosatte sig her i landet. De første katolske gudstjenester blev holdt i sukkerfabrikkens magasiner, men i 1913 opførte man en trækirke

Den katolske kirke.

på Hoskiærsvvej.

I 1917 købte man en villa i Bredgade til præstebolig, og i 1920 endnu en villa ved jernbaneanlægget til skole — den nuværende Stenoskole. I starten sørgede et par præster og Sct. Josephsøstrene for undervisningen. En større skolebygning blev opført 1922-23.

Det nye menighedshus til venstre for kirken »Maksymilian Kolbe Hus« er opkaldt efter den polske præst, som i Auschwitz frivilligt led døden for en medfange, og blev indviet november 1981.

Den røde murstensbygning med tegtag falder smukt ind i det gamle miljø i Bredgade. På menighedshuset ses et relief, som forestiller den hellige Frans af Assisi (1182-1226). Det er udført i italiensk cararamarmor af den

Den nye del af Bredgade.

Stenoskolen og den katolske kirke.

hollandske franciskanermunk Math van Kampen, og afsløret i anledning af Frans af Assisi's fødsel for 800 år siden.

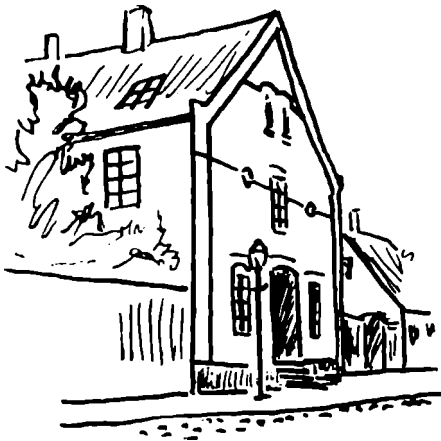
Bredgade ca. 1900.

Vi fortsætter til venstre ad Bredgade. Navnet skyldes sandsynligvis, at denne gade var noget bredere end mange andre gader og stræder i Nakskovs gamle bykerne.

Gaden består for det meste af småhuse, men lidt fremme til venstre ligger en større toetages bygning med gavlen mod gaden (nr. 12). Her lå det gamle sygehus fra 1798. På den tid huserede en meget ondartet epidemi, som kunne medføre, at dele af ansigtet blev ædt helt væk. Sygdommen angreb ofte munden først. For at kunne give behandling købte man en gård her, med 18 fag mod gaden, 2 porte og en stor gårdsplads. Det hed Halsted Amts sygehus.

Sygehuset fra 1852. Asylet i baggrunden.

Halsted Amts sygehus fra 1876

I 1852 blev gården revet ned, og den nuværende bygning opført, i første omgang kun i en etage med trappegavle ud mod Bredgade. Sygehuset rådede over 7 værelser hver med 2 senge.

Efter en snes år var Halsted Amts sygehus for lille, og i 1876 blev det ombygget til 2 etager med ialt 24 sengepladser. Samtidig blev byens sygehus i Bibrostræde nedlagt.

I 1912 blev der bygget et helt nyt sygehus på Hoskiærsvvej, og ejendommen i Bredgade blev solgt. I dag er der Citroënværksted i ejendommen.

Hvor Bredgade slutter, ligger præstegården til venstre. En mur skærmer den lille have. Præstegården er opført 1923 (arkitekt E. Ørnsholt). Den tidligere præstegård var stærkt ombygget, men indeholdt bindingsværkspartier helt fra 1578. Præstegårdens facade vender mod Præstestræde.

PRÆSTESTRÆDE

Præstestræde hed tidligere også Provstestræde eller Kirkestræde. Det har været smallere tidligere, men blev udvidet, da kirkegårdsmuren blev revet ned 1846.

Bindingsværkshuset er fra 1600-tallet og blev fredet 1919. Noget af huset er moderniseret og har en morsom »loggia« i bindingsværk på første sal.

På hjørnet af Præstestræde og Nordenkirke står en buste af digteren Olaf Hansen (1870-1932). Han er født i Nakskov i det lille hus i Nordenkirke 13, som desværre er moderniseret, som så mange andre gamle huse.

Olaf Hansen forlod 1886 Nakskov for at studere i København. I

1906 flyttede han til Århus, men han holdt meget af sin fødeby, som han ofte besøgte. At tiden i Nakskov gav inspiration, ses af følgende digt:

»Hist ligger den gamle købmandsgård
med duen af sten på kvisten.
Med kugler i tårnet kirken står
omspændt af kastanielisten.
Over tagene svinder en tordensky
der har sødnet roernes safter«.

Købmandsgården må være Theisens Gård, som har duefigurer på kvistene. Kuglerne i kirketårnet stammer fra svenskernes bombardement. Olaf Hansens første digtsamling udkom 1897. Ved Nakskov Gymnasiums translokationer sang man tidligere naturligt nok hans sange.

Den fine buste er af Elias Ølsgård. Busten er skænket byen af lektor Otto Larsen, Århus, en nær ven af digteren, og blev afsløret 14. oktober 1949.

Præstestræde ca. 1900.

Olaf Hansen.

NORDENKIRKE

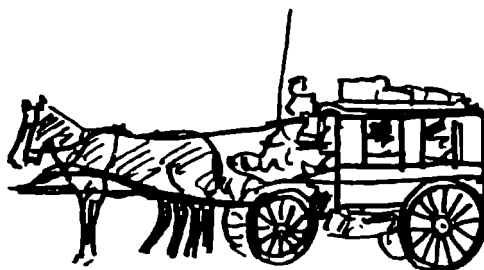
Gaden hed i middelalderen Kannikestræde og senere Kapellanstræde. Læg mærke til det gamle udhængsskilt på hjørnet til Klostergade.

Nordenkirke ca. 1900.

Et godt eksempel på et provinsborgerhus fra midten af forrige århundrede er Nordenkirke 17 (opført 1857, og nu fredet). De to næste huse er ret så moderniserede. Nicolajhuset i nr. 9 er nyopført, men tilpasset det bestående miljø. Bindingsværkshuset nr. 2 på den anden side af gaden er en hyggelig ejendom — med en mur, hvor en gammel port fører ind til gården. Af pladshensyn er flagstangen anbragt på muren oven over porten.

Hos vognmand Kølle i Nordenkirke stod de 2 heste, som daglig trak postvognen fra Nakskov til Horslunde, opstaldet.

NAKSKOV KIRKE

Gennem gitterlågen kommer man ind på kirkepladsen, hvor der var kirkegård til 1810. Kirkegårdsmuren blev revet ned i 1846. Der blev bygget en ny mur mod baggårdene til husene på Vejlegade i 1906, og i 1933 blev resten af muren — langs Nordenkirke og Præstestræde — bygget for at beskytte pladsen omkring kirken mod tilfældig parkering m.m.

De store kastanietræer og mindre lindetræer præger kirkepladsen på en smuk måde.

Kirken er naturligt nok viet de søfarendes helgen Sct. Nicolaj. Kernen i den nuværende bygnings østlige del er rester af den oprindelige romanske murstenskirke fra 1200-årene. I løbet af

Efter Resens Atlas 1677.

1400-årene påbegyndtes udbygningen af kirken mod vest med et treskibet langhus og et stort tårn i gotisk stil, så den kunne svare til sin nye værdighed som købstadskirke.

Byggeriet gik imidlertid i stå, og først omkring 1650 blev kirkens østlige del færdig. 1653 byggedes en omgang, som forbandt de to sideskibe bag om koret. Den sidste del af kirken er temmelig skæv. Dette kan imidlertid være til sigtet, da flere andre gotiske kirker har en skævhed til venstre i grundplanen for at give symmetri til hovedets hældning på afbildningen af den korsfæstede Kristus.

I middelalderen havde kirketårnet et højt spir. Da lybækkerne i 1510 plyndrede byen, blev kirkeklokkerne bortført som bytte og hængt op i Sct. Gertrud kirke i Lybæk. Under et tordenvejr i 1587 blev spiret ramt af et lyn og beskadiget, så det måtte tages ned 1617. Året efter blev et nyt spir sat op, og det fortælles, at det var et af de højeste i Danmark.

Den 10. februar 1625 blev det orkan. Store dele af Lolland var oversvømmet, og Nakskovs stræder ned mod havnen stod under vand. Under orkanen blæste hele spiret ned. Med sin kolossale vægt af tømmer og bly ramte det nedstyrtende spir først latinskolen, men skolens kraftige egetømmer holdt stand, så skolemesteren og 2 drenge slap med livet i behold. Naboejendommen, Johan Jostis gård, blev nærmest knust, og husene på den anden side af Vejlegade blev beskadiget. 5 mennesker blev dræbt. Det fortælles, at der i et skomagerværksted sad 2 svende, hvoraf den ene dræbtes, mens den anden slap med skrækken.

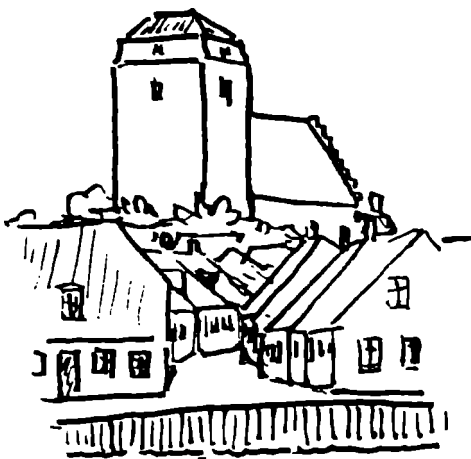
Man erstattede nu spiret med et lille fladt tag (stormhat), og tårnet stod uden spir i ca. 200 år.

Fra svenskekrigens tid kan ses flere indmurede kanonkugler højt oppe i tårnmuren, og blændingerne på tårnets vestside viser de steder, hvor murværket var skudt i stykker under belejringen.

Fra Frederik d. 4.'s besøg erindres kongens bemærkning ved synet af kirketårnet: »Længe siden jeg så så høj en karl med så lav en hat«.

I 1700-årene gav man tårnet takkede gavle, men efter et lynnedslag i 1822 blev disse taget ned, og i 1823

byggedes et ottekantet spånsfir. Det fortælles, at murermester Frandsen engang sad på sin lille stol et stykke oppe på spiret og arbejdede. Pludselig fik han overbalance og styrtede bagover, men ved spirets overgang til tårnet fik han fat i et nedhængende tov, klatrede op til stolen igen, og fortsatte arbejdet efter at have styrket sig med en snaps — den dram må være ham vel undt.

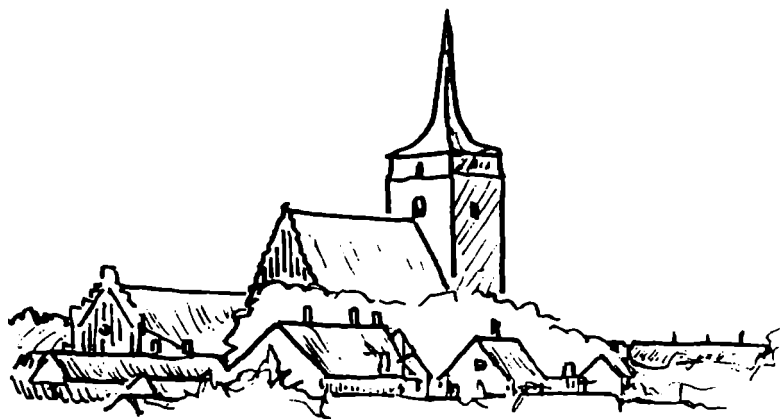

Frederik d. 4.

Tårnet fik ur i 1856, skænket af Lollands Låne- og Sparekasse.

Provst Elmquist ankede i en festtale omkring århundredskiftet over, at sukkerfabrikkens skorsten var højere end kirketårnet — »det verdslige overskyggede det åndelige«.

Da tømmerværket i det spåntækkede spir efterhånden var meget medtaget, blev det taget ned og et nyt og højere spir belagt med kobber sat op 1906 (arkitekt H.C. Glahn). Det nuværende tårn og spir er 70 meter højt.

KIRKENS INDRE

Man bemærker straks modsætningen mellem det meget høje og imponerende midterskib og det lave, lidt dunkle kor.

Over indgangsdøren på skibets vestvæg hænger orgelet, hvis facade er skåret 1648 i bruskarok af kongens snedker Søren Ibsen på Bremerholm. Selve orgelværket er fornyet nogle gange, og det nuværende er fra 1968.

Sangerpulpituret under orgelet er skåret 1631 af Jørgen Ringnis. Han er også mester for den pragtfulde prædikestol fra 1630. Det er et sandt kunstværk af billedskærerarbejde, bemalet og forgyldt.

Jørgen Ringnis nedsatte sig i Nakskov 1630-43 og leverede 8 altertavler og 16 prædikestole til kirker på Lolland-Falster.

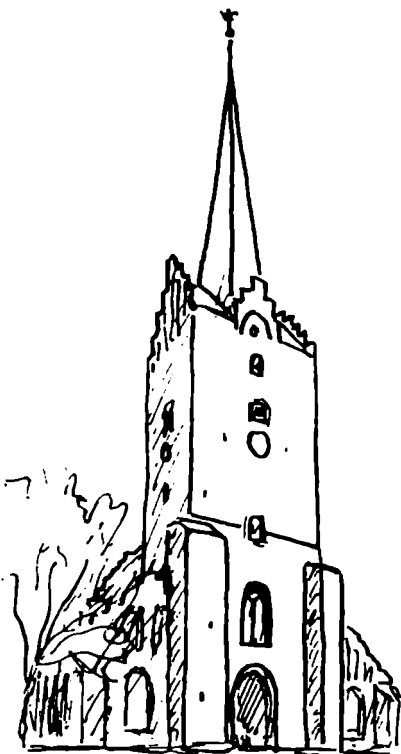
Kirkeskibet, orlogsfregatten »Dronning Maria« er bygget af havnefoged Reuchter, og skænket af Nakskovs 20 skibsførere den 27. juli 1856, idet skibet blev ført i procession til kirken fulgt af alle byens søfolk. Da skibet blev restaureret 1880 og 1917, blev det igen ført i procession.

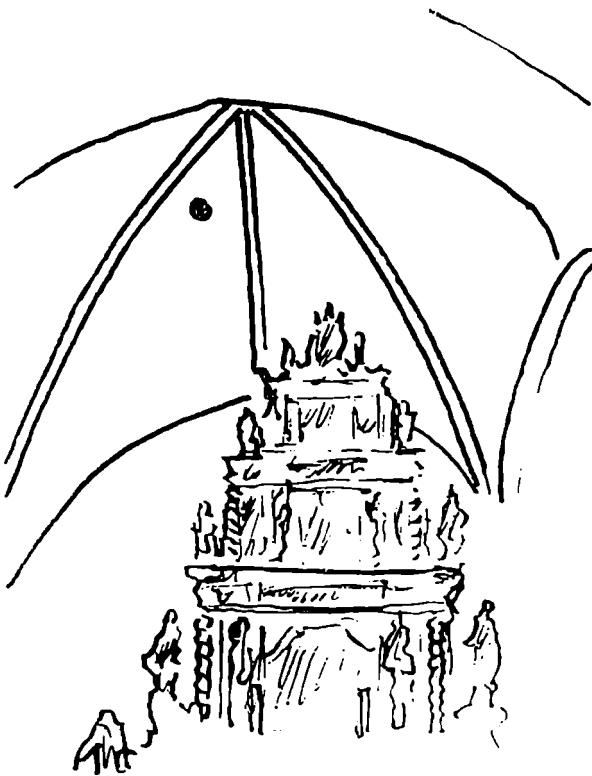
Døbefonden er fra 1758 af hvid italiensk marmor, og dåbsfadet af forsølvet kobber er tegnet af L. Frølich 1857.

Når man står midt for altertavlen, kan man tydeligt se de meget skæve hvælvinger i koret. Altertavlen er et anseligt billedskærerarbejde i bruskarok fra 1657 af Anders Mortensen i Odense. Tavlen er i 3 stokværk. På alterbordet står 2 store malmstager fra 1631, skænket af rådmand Michel Matzen.

Under belejringen blev kirken ramt 9 gange, deraf 5 gange i tårnet. Den 1. juni 1659 faldt en bombe i kirken, sprang mod en af pillerne og sårede en officersfrue, som døde dagen efter. 2 dage senere faldt endnu en bombe i kirken.

Søndag den 19. juni var kirken stuvende fuld, der var 130

altergæster, 7 børn skulle døbes, hvorfor alle 3 præster var til stede. I samme øjeblik, som menigheden istemte »Nu bede vi den helligånd...«, lød der et voldsomt brag, og en stor bombe gik gennem korhvælvingen, forbi præsten foran alteret og ned på en ligsten, som knustes.

Præsten og en ung pige blev såret af stenstumper og murværk, altertavlen blev stærkt ramponeret og alterkalken slået itu, men ingen mennesker omkom, da de alle nåede at flygte ud af kirken inden bomben eksploderede.

Det sted i hvælvingen, hvor bomben gik ind, er markeret med en rund, sort plade. I korets ene hjørne ligger den skæbnesvangre bombe på en lille sokkel. En mindetavle, som hænger oven over, fortæller om be-

givenheden. Den tilbageværende del af bomben vejer 45 kg.

Den 14. juni sprængtes noget mere af hvælvingerne — denne gang af en lænkekugle.

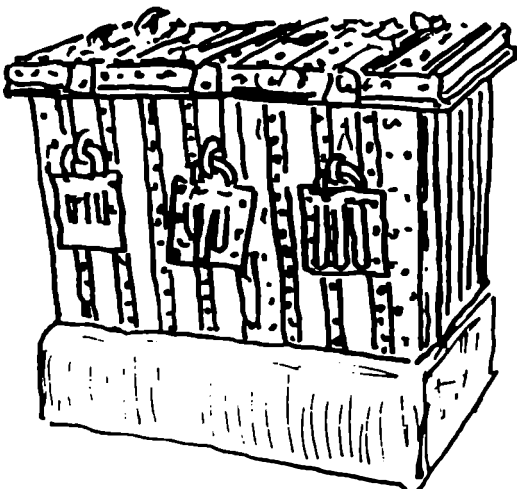
Af andre minder fra svenskekrigene ses et maleri inden for indgangsdøren til den side, hvor det søndre kirkeskib ligger, forestillende borgmester Niels Nielsen, som bl.a. ledede slukningsarbejdet under bombardementerne, og på en mindetavle ved vestvæggen i det søndre kirkeskib læser man navnene på lederne af Nakskovs tapre forsvar: oberst Joachim Kørber, og lidt længere nede: Otto Kuld, som var bondsoldaternes snarrådige og dristige fører. I lokallitteraturen fremtræder Otto Kuld som en romantiseret lollandsk gøngehøvding.

Den gamle jernbeslåede pegeblok med de 3 låse er fra 1573.

I det nordre kirkeskib hænger de 2 store præstetavler, som er noget medtaget, da de i mange år henlå på kirkeloftet. På den første tavle læses bl.a. »Hr. Anders Pedersen Perlestikker, først Rektor her på stedet, døde af pest Anno 1629«, men tavlen begynder med den første præst efter reformationen i 1536 — Hr. Peder Boesen. Reformationen kom til Nakskov på følgende måde:

Peder Boesen, en bondsøn fra Skovbølle ved Købelev på Lolland, havde studeret blandt Luthers tilhængere i Tyskland. Under hr. Sørens prædiken i Sct. Nicolaj kirke i Nakskov rejste han sig pludselig op og begyndte at skælde hr. Søren ud for falsk lærdom. Han opfordrede menigheden til at følge med sig ud på kirkegården, hvis de ville høre den sande lære. Mange fulgte med, og det endte med, at forsamlingen valgte Peder Boesen til deres nye præst.

Lad også os gå ud på kirkepladsen og fortsætte byvandringen gennem det gamle Nakskov.

LATINSKOLEN PÅ KIRKEPLADSEN

Når man forlader kirken, ser man til højre et lindetræ med det gamle bindingsværkshus Nordenkirke 2 som baggrund. Omtrent hvor træet står, lå den gamle latinskole.

Den oprindelige latinskole blev bygget i forbindelse med klostret 1470, men 100 år senere blev den kasseret, da den var meget faldefærdig, og en ny skole blev bygget på kirkepladsen i 1573. Det var et solidt hus af svære egestolper i bindingsværk med 2 etager. I nederste etage var der skolestuer, på første sal boede 2 lærere og rektor. Det var denne bygning, det store kirkespir blæste ned på 1625.

Latinskolen flyttede til Søndergade 20 i 1786, og i 1791 til Vejlegade. I latinskolens gamle bygning havde fattiganstalten 1796 nogle værelser.

I 1802 flytter Den danske Skole fra Søndergade 5-7 hertil og får navnet Borgerskolen. To andre skoler får i løbet af 1830-erne også husly her — Drengborgerskolen og Friskolen.

I 1841 flytter Drengborgerskolen til Latinskolens bygning i Vejlegade, da denne var nedlagt i 1839.

I 1842 flytter Borgerskolen (Den danske Skole) til Tilegade 28. Tilbage på kirkepladsen bliver kun den nyoprettede kommunale friskole.

H.N. Andersen gik i denne skole, og hans forældre fik en af husets 3 små lejligheder.

Friskolen flyttes 1873 til den nyopførte kommunale skole på Ølkarsvej. Den gamle latinskolebygning blev nedrevet 1897-98.

Fra kirkepladsen kommer vi ud på Torvet gennem det lille Kirkestræde.

Den gamle latinskole.

TORVET, STORETORVET ELLER AXLETORVET

Torvet er i sig selv en seværdighed. Ikke mange steder i Danmark findes et så velbevaret torv, med oprindelse i middelalderen, og hvor alle husene er over 100 år.

Husrækken foran kirken menes at stamme fra de torveboder, som kirken udlejede i middelal-

deren. Man skal vist være glad for, at de mange planer om frilæggelse af kirkebygninger ikke er blevet til virkelighed i Nakskov!

Torvet var brolagt i gamle dage. En meter under det nuværende niveau er fundet gammel brolægning. Affald blev smidt ud på gader og torve, og i 1600-tallet gjorde byen alvor af lidt rengøring — et år blev mere end et par hundrede læs skarn kørt væk fra torvet.

Da der under krigen blev gravet ud til bunkers, fandt man rester af byens galge og noget af byens kag. Kagen stod foran rådhuset og bestod af en muret platform med en kraftig lodret pæl, som havde jernlænker. Straffen kagstrygning bestod i, at den dømte blev lænket til kagen og pisket, til huden hang i laser.

På torvet var også en gabestok og en træhest. I 1572 brændte man heksen Johanne Mogensdatter på torvet, og skolebørnene var anbragt nærmest retterstedet, for at straffen kunne gøre størst muligt indtryk på de uskyldige barnesind. Året efter blev endnu 2 hekse brændt. Efter 1630 flyttedes de offentlige afstraffelser udenfor byen, men mon ikke nysgerrigheden fik folk til at følge med?

Den sidste offentlige henrettelse i Danmark fandt sted 1882 på Sølvbjergvej 8 km syd for Nakskov. Der, hvor turistkontoret ligger, var indkørslen til arresten, og herfra blev den dødsdømte morder Anders Sjællænder den 22. november 1882 kørt i åben hestevogn til retterstedet. Selve henrettelsen udviklede sig til lidt af en skandale, da bødlen måtte hugge flere gange.

Rytterstatuen af kong Christian d. 10. blev afsløret 5. maj 1952 i overværelse af kongeparret. Nakskov var den første by i Danmark, der fik en rytterstatue af denne konge. Billedhuggeren er V. Kvederis.

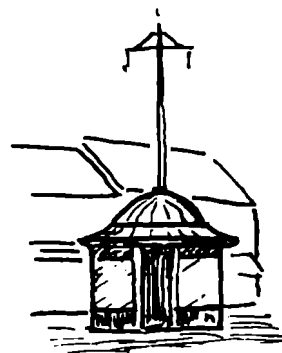
Initiativtageren var købmand Martin Ovesen, som ville rejse et monument for Danmarks befrielse (maj 1945), og det blev til rytterstatuen af kong Christian d. 10., som var et nationalt symbol under besættelsen. Kongen har i øvrigt besøgt Nakskov 2 gange — lige efter tronbestigelsen 1912 og senere i 1930.

Tidligere lå midt på torvet en torvebygning, som i folkemunde blev kaldt Wintherpaladset efter torveinspektør Winther, som holdt til her.

Lørdag er stadig torvedag i Nakskov med salg af grøntsager og blomster. Skikken med byens juletræ på torvet blev indført 1919.

Christian d. 10.

Wintherpaladset.

TORVEBODERNE

Torve- eller Kirkeboderne, Axeltorv 8, 12 og 14 er en omtale værd. Nr. 14 er en lang bindingsværksbygning i 2 etager opført i begyndelsen af 1800-tallet. Huset hedder Guldborghus, idet Hotel Guldborg lå her.

Nr. 12 har et godt gammelt udhængsskilt — en høj hat — Caspersens hatteforretning lå her.

J.P.F. Thierry.

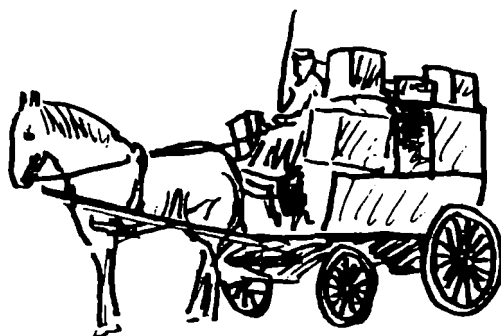
Om hjørnehuset nr. 8, som er noget ombygget, kan fortælles: Et af fremmedelementerne i byens borgerskab var de franske Huegenotter med familienavne som la Cour, Thierry m.fl. J.P.F. Thierry, søn af en fransk emigrant, kom 1826 til Nakskov og grundlagde 1835 en bog- og papirhandel på Torvet. Få år efter blev han valgt ind i borgerrepræsentationen, og kort tid efter blev han dens formand. Den foretagsomme Thierry døde 1858, men forretningen blev videreført i hans navn.

Gustav Wied.

Den kendte forfatter Gustav Wied, født 1858 på Holmegård i Branderslev ved Nakskov, død 1914, blev efter endt skolegang sat i lære i Thierrys boghandel 1873. Det var lærlingenes opgave at lukke butikken kl. 21, og Gustav Wied skriver, at han og Johannes Brandt gik ud på torvet for at lytte efter postvognen fra Nykøbing, hvis horn plejede at lyde nede fra Vejlegade ved denne tid — ingen af dem ejede et ur.

Omkring århundredskiftet lå her et værtshus, mens mineralvandsfabrikken Axelhus holdt til i kælderen.

NAKSKOV RÅDHUS

Det nuværende rådhus ligger på samme sted som de tidligere. Den første oplysning, man har om byens rådhus, er, at der udbrød ildløs i det den 25. februar 1575.

1590 blev opført et rådhus indeholdende: Rådstue, tingstue, vejerbod, sprøjtehus og fangehuller i kælderen. Rådhuset lå — som nu — på hjørnet af Torvet og Tilegade, og havde nogle karakteristiske arkader ud mod Torvet. I gavlen var et spir, hvor rådhusklokkerne, som kaldte byens borgere sammen, hang.

1721 flyttede Halsted Amts amtsstue til rådhuset fra Halsted Kloster. 1780 flyttedes Nørre- og Sønderherreds tingstuer til rådhuset.

I 1791 magede man en hel alen skidt ud af fangehullerne, hvor man ikke længere kunne stå oprejst.

Det næste rådhus blev opført 1841 med tilliggende sprøjtehus, men var så dårligt bygget, at det måtte ri-

Nakskov rådhus fra 1590.

ves ned kun 35 år senere.

Det nuværende rådhus stod færdigt den 1. oktober 1875 (arkitekt Tvede) og indeholdt: byrådssal, 3 tingstuer, arresthus med plads til 18 fanger, sprøjtehus med flere porte til Tilegade m.m.

Flere beboere på Torvet klagede over det stærke reflekslys fra det nye rådhus, når solen skinnede, så de måtte sidde for nedrullede gardiner. Rådhuset måtte males om i en mørkere farve. 1921 flyttedes tingstuerne og arresthuset til den nye bygning i Nybrogade.

Nakskov Rådhus blev kendt over det ganske land, da de arbejdsløse den 2. februar 1931 trængte ind i byrådssalen og forlangte en bevilling på 20.000 kr. til hjælpekontoret. Urolighederne udviklede sig til demonstrationer og kulminerede med belejringen af politistationen den 2. maj.

Bag rådhuset knejser det store vandtårn fra 1884, senere ombygget og forhøjet 1923. Her lå sprøjtehuset fra 1703, og senere var brandstationens ene sprøjte og 2 slangevogne stationeret her.

Den moderne tilbygning bag rådhuset er fra 1949 (arkitekt E. Ørnsholt).

Nakskov rådhus fra 1841.

TILEGADE

I hjørneejendommen lige over for rådhuset, en bygning fra 1847, lå den kendte restaurant »Landsbyen«, også kaldet »Jydepotten«.

Tilegade.

I Tilegade 9 havde Nakskovs offentlige lejev bibliotek til huse omkring århundredskiftet med en bogbestand på 3000 bind.

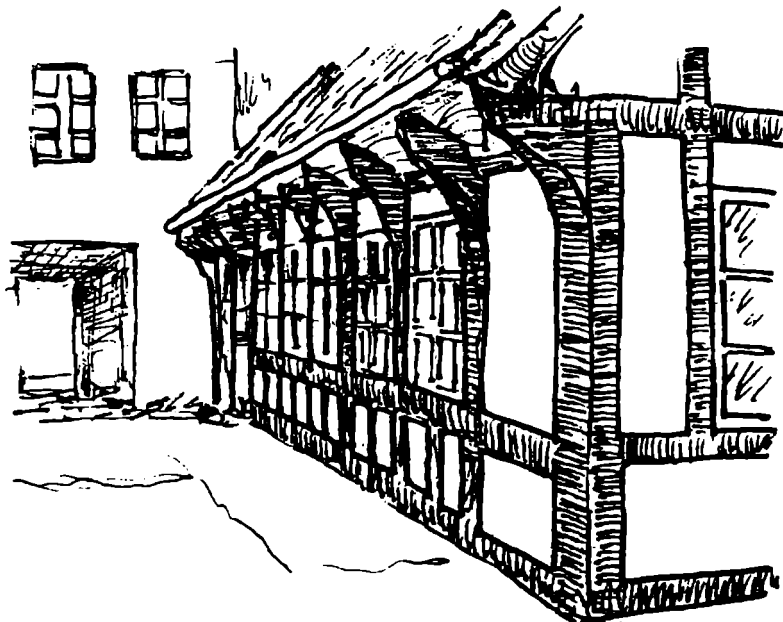
I Tilegade ses endnu enkelte gavlhuse, f.eks. nr. 15, 20, 31 og 37, og solide borgerhuse fra midten af forrige århundrede, f.eks. nr. 21 (1859) og nr. 23 (1855).

Baghuset ved Tilegade 25 er et af Nakskovs ældste huse med kraftigt bindingsværk fra begyndelsen af 1600-tallet, som det er værd at få et glimt af gennem porten.

Tilegade 39 har en dørhammer indmuret i facaden. En dørhammer kaldes det stykke tømmer, der ligger over en dør eller port. Man gav ofte dørhammeren en indskrift med byherrens navn, årstal m.m.

I Tilegade 41 ligger Projektskolen, et af byens alternative skoletilbud. Den startede 15. december 1976 i Havnegade 31.

Tilegade 28, købmand Wulfeldts gård, har stadig bevaret sit gamle præg, bl.a. med bindingsværket på bagsiden. I 1842 flyttede Borgerskolen fra den gamle latinskolebygning på kirkepladsen hertil og fik 3 klasseværelser på første sal.

Tilegade 25.

*Brygger L.P. Larsen
med hunden Kvik.*

Det var her Gustav Wied gik i skole. Han fortæller: »Det var slet ikke behageligt — og vi måtte gå ca. 3/4 mil ind til lærdommens kilde« ... »Til religionslærer havde vi pastor X. Han kaldtes på grund af sin store højde Langhalm. Og hans kæreste, den mindste dame i Nakskov, lød navnet Dværgkartoflen. Og de var på deres spadsereture en stor fornøjelse for byen«... »Men eet gode var der dog: vi havde ingen lærerinder«...

I den lille hjørneejendom, Tilegade 30, på den anden side af Kattesundet havde købmand L.P. Larsen sin butik i slutningen af forrige århundrede. Han var oprindelig brygger.

KATTESUNDET

Kat er den gamle danske benævnelse for en bastion med kanoner, og en gade med kun én husrække, hvor der på den anden side er en å eller en vold, benævnes ofte sund.

Den oprindelige husrække lå til højre, og til venstre lå Christian d. 3.'s voldanlæg.

I gaden ligger flere kønne småhuse, samt den ældste af håndværkernes 2 friboliger, opført

1872. Naskovs første folkebibliotek, et af Danmarks ældste, oprettedes 1876 i lejede lokaler i Kattesundet af en arbejderforening.

FRUEGADE

Gildelaugget »Vor Frue« havde sit gildehus her i middelalderen. I kirken havde laugget et Vor Frue alter, et af de 10 altre i den katolske tid.

På 1600-tallet havde gaden et mindre pænt navn — Skidenstræde eller Skittenstræde. Samme problem med navnet fandtes også i andre byer — i København bl.a. nuværende Krystalgade.

I Fruegade 11 boede maleren Clemmen Clemmensen (1885-1964), som gennem en menneskealder har malet og tegnet mange motiver fra Naskov og omegn. En hel del billeder er i kommunens eje og hænger forskellige steder. Ubegribeligt, at andre kunstnere ikke for længe siden har opdaget den maleriske by Naskov?

Fruegade 3, hvor marskandiser Jensen tidligere havde butik, har en meget statelig hoveddør til højre for butikken. Den stammer fra Pederstrup Slot, som blev ombygget i 1938 og indrettet til museum for greve C.D.F. Reventlow. De 2 Kariatider ved døren stammer også fra Pederstrup.

Hos Holm i Fruegade udstilledes 1905 den kendte motorcykel »Elleham«, konstrueret af opfinderen Ellehammer (1871-1946).

PARKERINGSPLADSEN BAG IRMA

Efter gadegennembruddet er der frit udsyn fra Fruegade til Kattesundet. Når man fra Fruegade går ind til P-pladserne, ligger 2 smukke små bindingsværkshuse til højre.

Til venstre i det grønne område står byens største og prægtigste platan, som er over 150 år gammel og fredet. De gamle tingsten, som blev fundet på Axeltorv ved udgravningen til bunkers, blev anbragt i nærheden af platanen 1978.

På begge sider af Irma ses 2 smukke bindingsværkshuse, som set fra denne side — bagsiden, tydeligt fremtræder som gavlhuse. De er begge fredet.

Vi fortsætter tværs over Kattesundet mod Handelsbanken og ud gennem porten ved Matas til Nygade.

NYGADE

Navnet Nygade betyder den nye gade mellem Christian d. 3.'s gamle vold og Christian d. 4.'s nye vold.

I Nygade 21, Matas bygning, lå tidligere »Hotel du Nord«, som blev nedlagt 1953.

Nygade 19, banken hed tidligere Lollands Bank, men blev 1964 solgt til Handelsbanken. I lokalerne er ophængt fotostater med motiver og kort fra det gamle Naskov.

Østergade munder ud i Nygade og danner et lille torv, Nytorv. I midten står »Caritas« af Axel Poulsen, afsløret den 26. september 1941, og skænket byen af den tidligere Lollands Bank.

Caritas betyder menneskekærlighed, og vittige nakskovitter har bemærket, at kvindefiguren vender ryggen til banken.

Et stykke ude i det nuværende Østergade lå tidligere Christian d. 4.'s byport med bomhuset, hvor man betalte afgift af sine varer, når man skulle passere. Konsumtionen afskaffedes her i 1850.

På Nytorvs nordside, hvor nu Arthur Andersens forretning er, lå i slutningen af forrige århundrede en stump af fæstningen som grønt område — i folkemunde kaldet »Plantagen«.

Nygade 23 har en række smukke pilastre på første sal.

I nr. 13, nu Farvemessen, lå i begyndelsen af århundredet »Hotel Dania«, hvor

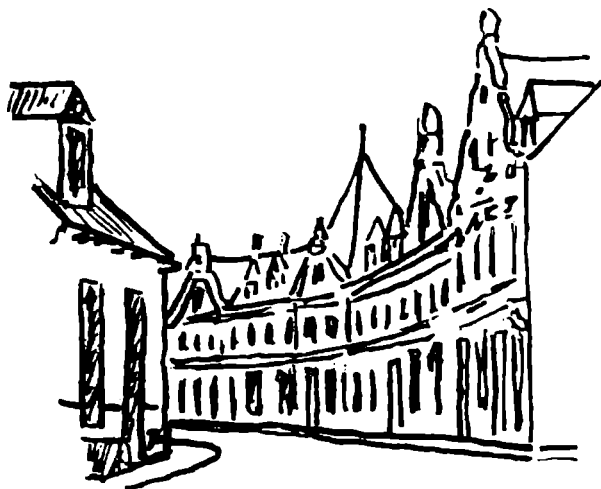
fotograf R.P. Adrian, som kom til Nakskov 1888, startede »Ørnebiografen« i 1913, som siden flyttede til nr. 36 under navnet »Kino Biografen« (ophørt 1964).

Nygade 4 er Sparekassens nye bygning fra 1983. Den lollandske Landbostands Sparekasse blev stiftet 1870 og havde først kontor hos bager Holm i Fruegade og senere i Søndergade, indtil man købte Tarps købmandsgård (grundlagt 1844) på hjørnet af Søndergade og Nygade. I 1929-30 opførtes en stor og anselig bygning (arkitekt E. Ørnsholt), som 1983 afløstes af den nuværende.

Nygade 2 er Krøyers gård opført 1898 med 3 dekorative gavle ud mod gaden. Købmand Krøyer grundlagde handelshuset 1843. De store pakhuset bagved er

revet ned og området udlagt til parkeringsplads. I den lille have bag privatboligen findes endnu rester af den gamle fæstningsvold. Noget af forhuset har også måttet falde til fordel for den nye Sparekassebygning.

I Nygade 3 og 5 lå Martin Ovesens manufakturforretning. Martin Ovesen var initiativtager til kongestatuen på Torvet, og senere skænkede han »Nakskov-drengen«.

Krøyers gård.

NYBROGADE

Nybrogade 1 er Nybro Apotek, oprette 1911.

Nybrogade 3 er den nuværende Lollands Bank. Den oprettedes 1907 som Lollands Handels- og Landbrugsbank med kontor, hvor nu Centraltrykkeriet har til huse. I 1920 flyttede man ind i den nyopførte hjørneejendom til Tømmergade (arkitekt L. Larsen).

På det andet hjørne til Tømmergade ligger Ting- og Arresthuset med politistationen, opført 1919-21 (arkitekt L. Larsen). Tidligere lå her et voldområde kaldet Runddelen, et yndet opholdssted indenfor fæstningsgraven Gammelgrav. Nybrogade hed derfor tidligere Gammelgravsvej.

Efter en stor demonstration i Indrefjorden den 2. maj 1931 blev politistationen belejret og bombarderet med sten, som konerne havde hentet på havnepladsen rundt om hjørnet i deres forklæder. Politiet fra Nykøbing blev kaldt til undsætning, og den 4. maj om morgenen kom yderligere forstærkning fra København. Endvidere var der sendt bud efter en deling feltmæssigt udrustede soldater fra Vordingborg. De patruljerede i gaderne de følgende dage. Det retslige efterspil

gav genlyd over hele landet.

Nybrogade 7 hedder Fjordgården, da den ligger ned mod Indrefjorden. Her lå byens første vand- og kloakværk. Som følge af koleraepidemien 1853-55 blev kloakering påbudt. I 1855 var der 15 koleratilfælde i Nakskov, deraf 10 med dødelig udgang. Den første kloak blev anlagt 1861 fra Nytorv, ad Gammelgravsvej, til Fjorden og kostede 4000 rigsdaler.

1883-84 kloakeredes hele Nakskovs gamle bydel, og et vand- og kloakværk byggedes ved Nybro (stadsingeniør G.C. Ambt). Vandværket hentede i begyndelsen sit vand direkte fra Indrefjorden, men det var ikke særlig godt. I den hårde vinter 1891 med et tykt isdække på Indrefjorden måtte vandværket hente vandet fra Vesterborg Sø, og anvendte da sukkerfabrikkens rørsystem til saftstationerne. Om natten blev der lukket for vandet, for at der kunne være nok til dagens forbrug, hvilket kunne være blevet katastrofalt i tilfælde af brand.

Vandforsyningen blev først forbedret efter en boring i Branderslev 1900.

Nakskovitter annoncerede begivenheden med følgende »vand-vittigheder«.

»Fra lørdag den 31. marts, kan frisk og godt vand fås hver dag. Ærbødigtst,

Vandtårnet i Tilegade«.

»Udsalg til nedsatte priser. På grund af forretningens ophævelse udsælges restbeholdningen af dårligt vand til nedsatte priser. Indrefjorden«.

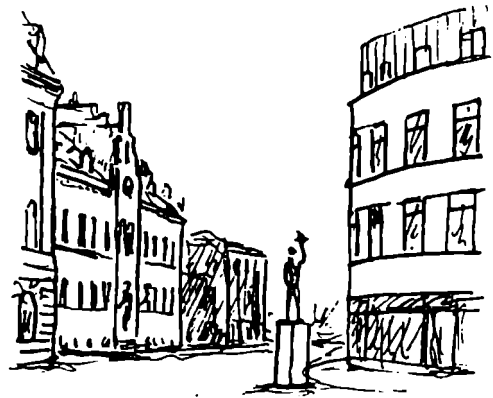
»Taksigelse. Efter at vi nu kan få godt vand fra hjerne, bringer vi samtlige brøndejerere i Nakskov vor hjerteligste tak. Samtlige vandhenterere«.

Lige overfor politistationen i Nybrogade 2 ligger Hotel Harmonien. Det oprindelige hotel lå i Søndergade. Bygningen var opført 1867 på Gammelgravsvej.

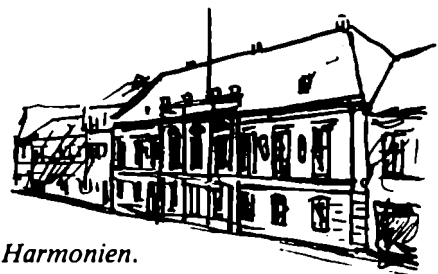
Håndværker- og Industriforeningen, som var stiftet 1854, fik snart lokaler i hotellet, og i 1880 købte foreningen Harmonien. Det fik sit nuværende udseende ved ombygninger i 1900.

I sin skoletid tilbragte Gustav Wied ofte middagsstunden, hvor skolen var lukket, her på hotellet hos sin kammerat William Henningsen, som var søn af værten. De 2 drenge legede tit i den nyindrettede teatersal, og naturligvis spillede de teater.

Senere traf de hinanden igen på Folketeatret i København — Gustav Wied som forfatter og William Henningsen som sufflør.

Nybrogade.

Hotel Harmonien.

SØNDERGADE

Navnet kommer af »den søndre gade«, idet byens hovedgade efter branden 1420 blev Søndergade i stedet for den nordligere beliggende Tilegade.

Det runde hjørne til Søndergade har navnet »Sønderport« efter byporten fra Christian d. 3.'s tid, som lå her ved gågadens begyndelse.

Det hed tidligere »Melhjørnet«, og 1938 blev den nuværende bygning opført. Over indgangsdøren Søndergade 42 ses et relief forestillende det gamle Melhjørne. Huset faldt for udviklingen bl.a. med den undskyldning, at det tog udsynet på det farlige og stærkt trafikerede hjørne. Man kunne jo ikke vide, at Søndergade ville blive gågade!

Statuen af Nakskov-drengen er udført af Victor Kvederis, afsløret 1955, og skænket af købmand Martin Ovesen.

I nærheden af Nakskov-drengen står et højt tårn med et klokkespil. Det er bygget i Holland og er skænket byen af Lollands Bank i 1982. På grund af de blå og gule farver kalder nogle det for »Svensketårnet«.

Søndergade 40, »Det gamle Hus, er en smuk gammel bindingsværksbygning, og Hotel Harmoniens oprindelige hovedbygning.

Over porten ses en dørhammer, hvor der står at læse: »Fra Ild og Tyve — fra al Fare, Gud dette Hus bevare«.

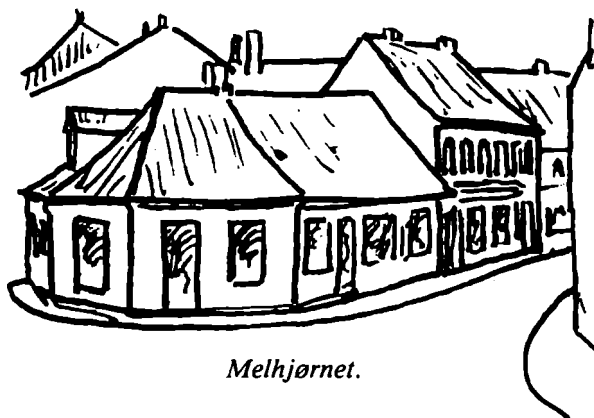
Gennem porten kommer man ind i hotellets gård. I den bageste gård står en kopi af »Panterjægeren«, skabt 1845-46 af billedhuggeren Jens Adolf Jerichau (1816-1883), et af hans store og kendte værker. Originalen findes i parken ved Statens Museum for Kunst i København. For en snes år siden var det tanken at indrette en hyggelig gårdhave ved hotellet, og dertil indkøbtes flere statuer, bl.a. Panterjægeren.

I Søndergade 41 lå på første sal N.B. Clemmensens tobaksfabrik fra 1830. Her arbejdede 15 svende, mest med fremstilling af skråtobak. Fabrikken blev nedlagt 1939.

I Søndergade 30 findes Nakskovs ældste konditori, grundlagt 1873 som Hermansens »Wiener og Dresdenerbageri«.

Den moderne facade til Eriksens sko i nr. 33 skjuler det tidligere nævnte fredede gavlhus, som man kan se på nærmere hold ved at gå ind i det lille »Skomagerstræde«. I ejendommen lå tidligere restaurant »Landro«.

Vi fortsætter ad Søndergade til Dronningensstræde.

Melhjørnet.

Nakskov-drengen.

Panterjægeren.

DRONNINGENSSTRÆDE

Strædet var Nakskovs udfaldsvej mod syd til Sønder Herred.

Indtil 1646, hvor Langebro byggedes, måtte man færgeres over havneløbet til Færgelandet, hvorfra vejen gik videre over flere småholme med mellemliggende vadesteder.

Forvalteren på Rudbjerggård anmodede om, at Langebro blev lukket om aftenen og natten, da bønderne ellers risikerede at køre vild og drukne, hvilket var sket nogle gange, da vadestederne kunne være vanskelige at befære, når vandet stod højt.

Fra 1699 havde Nakskov ret til at opkræve bropenge på Langebro. 1846 anlagdes en fast vej fra Langebro og sydpå, så man undgik vadestederne.

Efter stormfloden 1872 bygges Nybro med sluse, og vejen forlægges fra Dronningensstræde og Langebro til Nybro den 1. maj 1874.

Dronningens Pakhus, Nakskovs ældste bevarede verdslige bygning, er opført 1589-90 af dronning Sofie, Frederik d. 2.'s enke og moder til Christian d. 4. Hun fik som enkepension Lolland-Falster, d.v.s. alt krongods, herunder Halsted Kloster og Nykøbing Slot.

Dronningens pakhuis.

Kornhuset er 3 lofter højt og 30 fag langt og er fredet. De 16-17 fag ned mod havnen stammer fra enkedronningens tid, mens de øverste 13-14 fag er bygget til 1656 under Frederik d. 3.

Magasinet er for en stor del opført af materialer fra den ældste hovedbygning på Halsted Kloster, og blev brugt ved modtagelsen af landgildekorn.

Nakskovs bindingsværksarkitektur er traditionsbunden, idet elementer som knægte, rundstave, dør- og porthamre, blev anvendt væsentligt længere end i andre landsdele, hvorfor mange af Vestlollands bindingsværksbygninger bedømmes som ældre, end de i virkeligheden er.

En af årsagerne til, at Nakskov er så rig på gamle bindingsværksbygninger, er, at der siden Svenskekrigene ikke er sket større ødelæggelser, som f.eks. omfattende brande, i den gamle bykerne, og i modsætning til mange andre købstæder fulgtes påbudet om tegltage i stedet for stråtage i byen.

I dag har firmaet Carl Schrøder & Co. til huse i Dronningens Pakhus. Kornet behandles stadig på gammeldags vis med håndkraft.

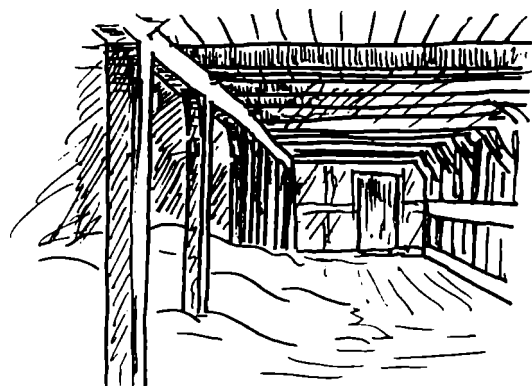
Omkring århundredskiftet lå Levisons badeanstalt ud for Dronningensstræde.

I strædet lå under anden verdenskrig et ægpakkeri, hvor nedkastede våben til modstandsbevægelsen blev rensat og fordelt.

I vore dage er noget af strædets karakter gået tabt ved anlæggelsen af parkeringspladser.

Dronningensstræde.

SØNDERGADE

På hjørnet af Dronningensstræde og Søndergade ligger Den danske Bank i en bygning fra 1897, hvor Sparekassen havde til huse fra 1908 til 1930.

Søndergade 25 udmærker sig ved at være et typisk gavhus. Huset har en dørhammer med årstallet 1695 og er fredet.

I den lille smøge ind mod Irma hænger nogle morsomme gamle udhængsskilte.

Nabohuset — nr. 23 — er bygget 1637 og er fredet.

Går man ind i smøgen mellem de to huse, kan man i første sals højde på nr. 23 se en egebjælke med en udskåret række dukater, et bevis på, at det var holdne folk, som boede her.

Af indskriften fremgår det, at rådmænd Mickel Matson og hustru Gunder Thomisdatter har opført gården 1637. Mickel Matson ejede 2 gårde i Søndergade og 1 gård på Torvet med boder ned til stranden.

Farverens Stræde hed dengang Mickel Skrivers Stræde efter ham. Han skænkede 2 malmstager til kirken, vist nok i anledning af hans 2 småpigers død.

I Søndergade 20, hvor der nu er farvehandel, lå latinskolen med rektorbolig en kort årrække, idet rektor Johannes Boye købte sekretær Hammerichs gård 1786, men latinskolen flyttede allerede 1791 til Vejlegade.

I 1877 flyttedes Thierrys Boghandel fra Torvet hertil. Boghandler Jespersen fik 1898 tilladelse til et privat elektricitetsværk, som forsynede hans hus og de nærmeste naboejendomme med strøm. Nakskovs kommunale Elektricitetsværk kom først 1909.

Nakskovs første gadebelysning bestod af 34 tranlamper, opsat 1830, og afløst af gasbelysning i 1861, idet gasværket blev bygget 1860. Det blev nedlagt 1981.

I Søndergade 17, på hjørnet af Fruegade, lå den gamle synagoge. 1674 blev givet bosætningsstilladelse til jøder i Nakskov, bl.a. for at afhjælpe næringslivet efter svenskekrigene, og 1683 flyttede de første jøder hertil.

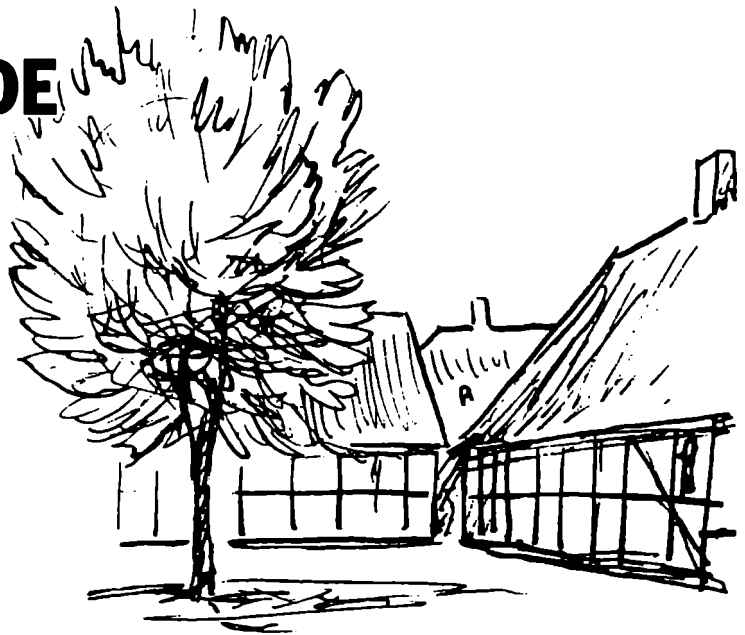
I 1710 blev jødekirkegården indviet et stykke nord for byen, og 1714 byggedes synagogen. I synagogen fandtes et eksemplar af Thoraen, Mosebøgerne, som var over 500 år gammel.

Bygningen blev 1846 solgt til bagemester Holm for 330 rigsdaler, og han opførte den nuværende ejendom.

En ny synagoge blev bygget på Nørrevold 1880. I 1796 var der 12 jødiske familier med tilsammen 58 medlemmer bosat i Nakskov. Jødekirkegården er i dag fredet, og er en af byens seværdigheder. Den ældste gravsten er fra 1722, og den sidste begravelse skete i 1929.

Søndergade 15 er opført 1889 og er præget af tidens stuk-udsmykning. Her lå tidligere Øbergs Boghandel, Pianoudsalg og Musiklager.

Søndergade 14 hedder Wibolts gård. Gennem porten kan man på gårdspladsen se et asketræ, som hedder »Sorøtræet«, der er fredet. Købmand Wiboltt hentede træet

Baggården Søndergade 23.

Søndergade ca. 1870.

på Sorøegnen til minde om sin skoletid på Sorø Akademi.

Gennem Wibolts gård gik tidligere et stræde ned til havnen, som hed Hans Boesens Stræde efter ejeren byfoged, senere borgmester, Hans Boesen.

Peder Munk og hustru Kirsten Hammer, datter af borgmester Niels Nielsen, ombyggede gården og lukkede Hans Boesens Stræde.

Søndergade 10, nu Lido Steakhouse, hed i 1930-erne »Nutiden«, og efter 1939 »Bob« efter værten Bob Meinved.

Hos Bob var et af kontaktstederne for modstandsfolk under besættelsen, og under en razzia kom tyskerne til at skyde en af deres håndlangere.

I baghuset ligger Lido Krostue, som i Bob's tid hed »Den Litterære«, forfatteren C.E. Soya (f. 1896) besøgte af og til Bob. Soya holdt meget af Nakskov, og har bl.a. udtalt: »Jeg elsker Nakskov, her har jeg fred og her skrider arbejdet.«

Senere kom den bageste restaurant til

Jessens gård.

Sorøtræet.

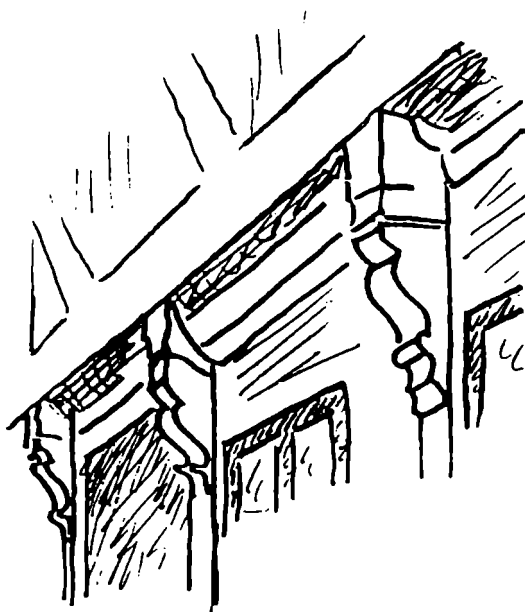
at hedde »Tarmen«.

Søndergade 6, købmand Jessens gård, er også et af de gamle gavlhuse. Det er en meget smuk bindingsværksbygning i 2 etager, hvor de 3 første bjælkehovedknægte indenfor porten har elegant svungne konsoller. Gavlhuset er antagelig opført 1644 af borgmester Matz Bergen.

Søndergade 5 og 7 blev købt 1729 og indrettet til Den danske Skole, hvor den lærde præst Georg Ursin, som beherskede 18 sprog, virkede. Skolen flyttede 1802 hen til den gamle latinskolebygning ved kirken og kaldtes nu Borgerskolen.

Thierrys Boghandel flyttede fra Søndergade 20 til nr. 1, og hedder nu Blochs Boghandel.

Søndergade 2 er opført 1912 af herreekviperingshandler Carl A. Rasmussen, og 1937 overtaget af firmaet Chr. Steffensen & Søn.

BADSTUESTRÆDE

Navnet stammer helt fra middelalderen, idet byens offentlige badstue lå her.

Der findes adskillige morsomme tegninger og malende beskrivelser af folkelivet i de gamle badstuer.

Gennem gentagne forordninger forsøgte øvrigheden at begrænse livligheden, som var for løssluppet set selv med datidens øjne.

Som følge af den epidemiske udbredelse af syfilis på 1600-tallet blev alle offentlige badstuer nedlagt.

AXELTORV

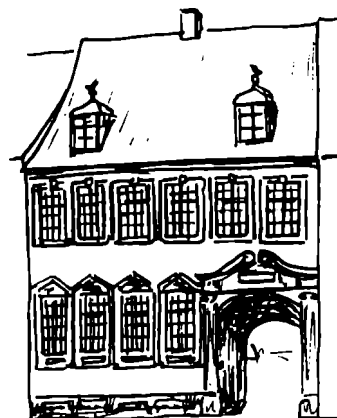
Axeltorv 1, Theisens Gård, er en seværdighed. Hjørneejendommen er fra 1859, medens det gamle palæ er en enestående bygning i rokokostil fra 1786.

De 2 kviste er dekoreret med et par duer. Over porten ses nogle smukke volutter (snoet ornament) hvorunder er en lille tavle med årstallet 1786 og bogstaverne A. E. S., som står for Anna Elisabeth Smith, der byggede palæet.

Hun var enke efter amtsforvalter Smith. I 1789 giftede hun sig, 39 år gammel, med præsten Jens Brask Obel, 30 år gammel, som nylig var flyttet til Nakskov.

Derefter boede vinhandler Lønborg,

Theisens gård.

regimentskirurg Henriques og borgmester Pontoppidan i palæet, indtil det i 1818 købes af købmand Nicolaj Ludvig Theisen. Købmandsgården kendes nu under navnet Theisens Gård, og var i slægtens eje til 1939.

Købmandsbutikken lå i hjørneejendommen, hvor der nu er chokoladebutik. Bag butikken var der skænkestue for landboerne, hvis hestevogne kunne holde inde på gårdspladsen.

Familien Theisen boede på første sal og havde et stilfuldt hjem, som bevarede gennem generationer.

Af stuerne må man fremhæve »Salen«, som gik gennem hele palæets bredde med 3 fag vinduer til Torvet og 3 fag til gården.

I 1970 overtog Nakskov kommune ejendommen, og den er nu den selvejende institution »Theisens Gård«.

Gennem porten kommer man til gårdspladsen bagved. Det første hus lige efter porten til venstre kaldes »Det skæve Hus«, hvis nederste del er restaureret og rettet op — måske lidt for meget. Nakskov Kvindegruppe fik 1982 mødelokale her.

Salen i Christian d. 8.'s stil.

en storm styrtede den vestlige del med porten sammen. Den gamle porthammer er imidlertid bevaret, og bærer årstallet 1702 samt teksten: »Hidtil haver Herren hjulpet«.

En del af de gamle lofter er i dag restaurerede og rummer lokaler til foreningsaktiviteter som

Den gamle hestestald med gennemkørsel nedbrændte den 24. februar 1979, mens den store karnegie ved siden af overlevede.

Fremme til venstre ligger de store pakhuse, som før i tiden kaldtes »Lofterne«.

Det første pakhuis hedder »Det nye Loft« og er fra 1860-erne, lidt bredere end de andre.

De næste hedder »Det lange Loft« og »Strædeloftet«, og er fra 1700-tallet. Endelig har man »Strandloftet« på tværs af de andre ned mod havnen, som i gamle dage hed Stranden.

Standloftet er det ældste og har været betydelig større, men under

Lions Club, Visevershuset Magasinet, Forsvarsbrødrene m.m.

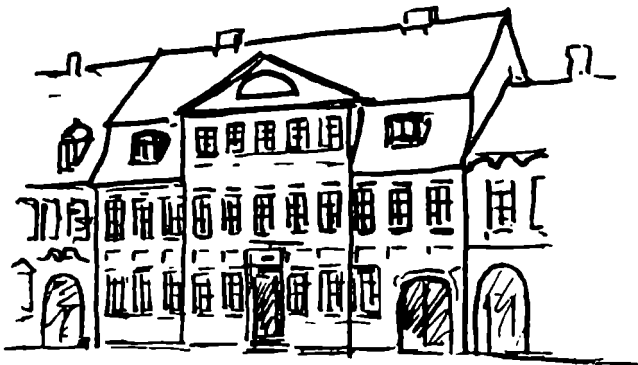
Palæet og pakhuse er fredet.

Til højre Strandloftet som det så ud før nedstyrtningen. Bag Badstuestræde ses pakhuse til Jessens gård.

Axeltorv 3 huser Det gamle Apotek eller Løveapoteket.

Det ældste apoteksudsalg lå i begyndelsen af 1600-tallet i Tilegade, hvor Jørgen Pedersen Apoteker havde en krambod med bl.a. apotekervarer.

Løveapoteket på Torvet er en af Nakskovs seværdige bygninger. Det nuværende forhus med den imponerende barokfacade er opført 1777. Går man gennem porten ind i gården, ses det gamle gavlhus fra tiden lige efter 1645, hvor Frederik d. 3. gav Nakskov apotekerbevilling. Den tyskfødt Christian Sverus flyttede til Nakskov og indrettede det første apotek i et kornmagasin, der havde tilhørt Sæbyholm. Gavlhusets bindingsværk har fint profilerede mellemrammer og afskårne kanter på knægte og rem.

Det gamle apotek.

Det var den senere apoteker Georg Simon Jessen, der lod det nuværende forhus opføre, og derfor er der ved porten sten med årstallet 1777 og bogstaverne G.J. 1796 omtales apoteket som »den smukkeste bygning i Nakskov«, og måske det bedste apotek uden for København, som provinsen kunne opvise.

Apoteker Georg Simon Jessen fik 1779 bestalling som postmester ved kongelig udnævnelse, og postkontoret indrettedes i apoteket. Tidligere var postbesørgelsen ofte vanskelig, og under Frederik d. 3. kom der kun post til Lolland 1 gang om ugen, og Nakskov måtte endog selv hente og bringe sin post i Stokkemarke.

Apoteker Bagge indsendte 1806 en ansøgning om at måtte holde et bal »en masque«, men dette blev afslået, »da denne forlystelse kan have en skadelig indflydelse på de mindre købstæder ved at udbrede en forhen ukendt luxus«.

Da et omrejsende skuespillerselskab 1813 kom til Nakskov, og der ikke fandtes en teaterbygning eller en hotelsal stor nok, brugte man loftet over det gamle apotek. I en årrække derefter blev der holdt baller og spillet teater på apotekerloftet.

Den 1. november 1914 kom den senere forfatter Nis Petersen (1897-1943) i apotekerlære på Det gamle Apotek. I de efterfølgende 3 år gjorde han sig ikke særlig godt bemærket, den eneste, han sluttede sig til, var apotekerkarlen, som var nordmand, og de to unge mennesker fandt på mange gale streger.

Når Nis og apotekerkarlen var ude for at samle planter til et herbarium, som alle apotekerdisciple skulle, fandt de på at springe af og på toget, mens det kørte. Mens karlen samlede planterne, brugte Nis tiden til at deklamere vers. Som 18-årig skrev han sine første digte her i Nakskov. Nis Petersen var fætter til Kaj Munk.

Midt på apotekets gårdsplads med de toppede brosten vokser en stor smuk birk, og bag gårdspladsen ligger apotekervik. Bag vik ligger villaen »Strandgården, opført af købmand Huus i 1917. Tidligere lå toldkammeret her.

Axeltovej 5 er en gammel købmandsgård, grundlagt af J.N. Huus i 1802. Den eksisterede i 175 år og har kun haft få indehavere. Det nuværende forhus er fra 1853. G. Daubjerg overtog H. Chr. Huus' forretning i 1976.

Axeltovej 7 har et langt forhus fra 1826 med en port i midten. Til højre for porten lå tidligere »Cafe a la Bræddehytten«, som i 1940-erne blev omdøbt til Landmandshotellet. Der er nu fotoforretning.

Parkers gård.

ligt korps — helst med kongeligt navn, men det blev kun til »Det ridende Korps«. De havde flotte uniformer og deltog i øvelser og lignende.

Med tiden ophørte korpsset, men som et minde bevares endnu på Nakskov rådhus 3 trommer med messingcylindre, dekoreret med kongekrone, 2 vildmænd, Frederik d. 5's spejlmonogram og Nakskovs byvåben. Trommerne brugtes helt op i vort århundrede af byens trommeslager ved kundgørelse af meddelelser.

Kongebesøget kastede glans over købstaden, og det var noget, man gik meget op i, man huskede episoder og genfortalte dem:

Gennem porten kommer man ind i Parkers Gård, et enestående miljø med små gårde omgivet af gamle bindingsværkshuse.

En gammel dør fra ejendommen har følgende indskrift: »1750 benådede Hans Kongelige Majestæt F. 5. dette hus og var 20. 21. 22. juni Hans forgemack.«

Ved kongebesøget gjorde 12 af borgerkorpsets soldater tjeneste som kongens garde til hest. De var så bærede herover, at de ansøgte stiftamtmanden om at måtte indgå i et særligt korps

Frederik d. 5.

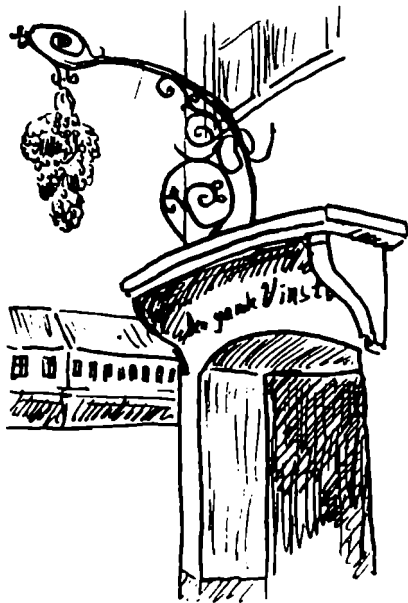

Om aftenen under måltidet sagde en hofmand så højt, at kongen kunne høre det — »Der sidder præsten, som i formiddags holdt den mådelige prædiken!« hvortil kongen taktfuldt replicerede »Hver fugl synger med sit næb, du er også kendt på din sang!«

Nederst til venstre efter den anden port i Parkers Gård lå i forrige århundrede et brændevinsbrænderi og senere et lånekantor.

Axeltorv 9 er Vinkælderen. Gården tilhørte i midten af 1700-tallet privilegeret farver Thycho Friderich Top. I 1756 overtog Johan Christian Theisen, som kom fra Nyborg, farveriet og videreførte det. Det var hans sønnesøn N.L. Theisen, som købte palæet (nu Theisens gård) i 1818.

Det nuværende hjørnehus er opført 1826 og kaldtes i forrige århundrede Sparekassens Gård på Torvet, idet Spare- og Lånekassen for Lolland oprettedes her i 1842 af distriktskirurg N.C. Møller, som boede på første sal, mens sparekassen lå i stueetagen. Til at begynde med havde man lokaler på rådhuset.

1874 flyttedes banken ned til Havnegade i en ny stor bygning. 1912 blev banken overdraget til Landmandsbanken, som 1931 flyttede til Søndergade 22, hvor den stadig findes under navnet Den danske Bank.

Den 9. november 1875 åbner Ebbesens Udskænkingssted i kælderen under Sparekassen. Stedet hedder i dag Vinkælderen, men kaldes almindeligvis kun Kælderen.

Flere af stedets tidligere stamgæster har deres navne indhugget i gulvets stenfliser.

Fra Ebbesens tid hang en stor vinklase som udhængsskilt over indgangsdøren. Ebbesen i lang sort diplomatfrakke foran indgangen til Vinstuen var dengang en del af gadebilledet.

N.C. Møller.

Nogle af de tidligere bokse fra bankens tid brugtes senere som skabe i Kælderen.

FARVERENS STRÆDE

Navnet stammer fra Tops farvergård, som lå på hjørnet til Torvet. Strædet hed tidligere Mickel Skrivers Stræde efter Mickel Matson, som boede Søndergade 23.

Lidt nede i Farverens Stræde ligger restaurant Strædet med en lille gårdhave. Restauranten hører sammen med Kælderen.

Farverens stræde.

TORVET

Axeltovej 11 er bygget 1850 og tilhørte købmand Langhorn. Axeltovej 13 og 15 er 2 store købmændsgårde med mansardtage (Gebrochent tag) opført efter en brand 1778.

Torvet nr. 13 og 15.

Den 10. februar 1778 nedbrændte to gårde på dette sted. Tjenestepigen Anna Hansdatter fik skyld for ulykken, idet hun skulle opsamle alle ikke udbrændte kulstykker fra asken og lægge dem i en trætonde. Hun blev idømt 4 års tugthus. Husbonden, som havde givet tilladelse til at bruge en trætonde til de varme og farlige kulstykker, blev ikke draget til ansvar.

For at ilden ikke skulle brede sig videre end de 2 ejendomme, satte ejeren af nabohuset sig op i et gavlvindue med ryggen til ilden, iført en god tyk pelstrøje, hvorefter brandmændene sprøjtede ham godt til med vand, og således hindredes ildens videre udbredelse.

De 2 bygninger er sat i stand med nye tegltage, og på nr. 15 er bindingsværket trukket op.

I Axeltovej 16 lige over for ligger Torvets Konditori, som har ligget her siden forrige århundrede. Til 1937 hed det Hedvig Mathisens Konditori og Kafé.

På den anden side af Torvet ligger Brugsens Varehus til højre for Rådhuset. Her lå før i tiden Vett og Wessels Manufakturhandel («Godt Køb»), en afdeling af Magasin du Nord i København i nr. 4, og Joseph Levisons Manufakturhandel i nr. 2, grundlagt 1856.

Torvet var tidligere et samlingssted især omkring valg, hvor man hørte de forskellige kandidaters valgtaler og bekendtgørelsen af valgresultaterne efter optællingen.

Det fortælles, at en landmand efter en sådan bekendtgørelse fik et raserianfald over resultatet og kørte fra Torvet

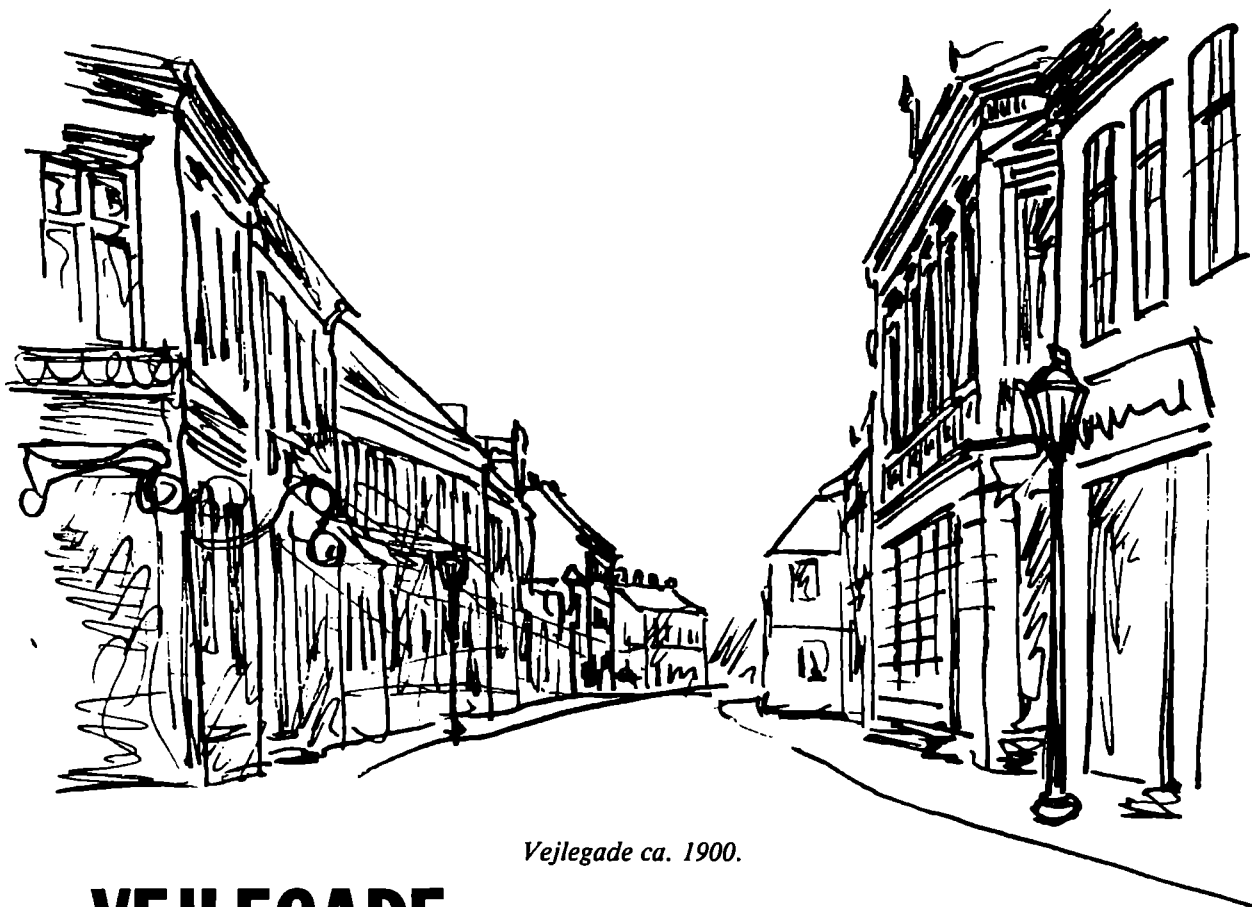

Farverensstræde.

Badstuestræde.

gennem Badstuestræde lige på hovedet i havnen med både hest og vogn. Hesten druknede beklageligvis — landmanden blev reddet!

Vejlegade ca. 1900.

VEJLEGADE

Vejlegade er Nakskovs udfaldsvej mod nord og vest og fører bl.a. ud til færgestedet Tårs. Navnet hentyder til, at vejen gik over vadestedet, Vejlen, ved Byfogedsøen.

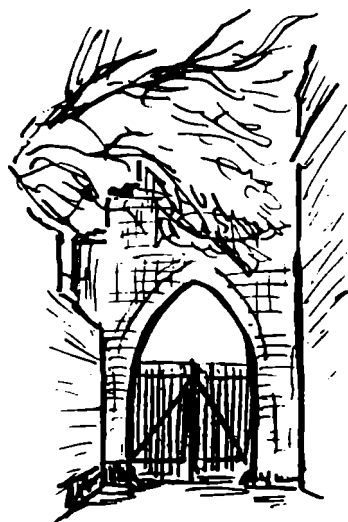
Til venstre ligger Bristol og El Paso, tidligere hed restauranten Skipperkroen.

I Vejlegade 2, hvor nu Café Nakskov ligger, boede for 100 år siden barber Gerber, som i 1870 udfyldte folketællingslisten således: »Friederich Joachim Gerber, 41 år, Troesbekendelse — ingen af de nubestående, Stilling — Quaksalver, barber, friseur, dentist (tandlæge) og instrumentsliber«.

I Vejlegade 4 lå Ulrik Olsens købmandshandel, hvor der ofte hang vildt udenfor. I kælderen lå den kendte smugkro »Katekomberne«. Det siges, at gæsterne jævnligt måtte deponere fagforeningsbogen for at sikre betalingen.

KØLLESTRÆDE

Nakskovs mindste gade er opkaldt efter den godgørende madam Kølle, død 1798, som havde skænket byen mange gaver. Således forærede hun byen 1000 rigsdaler i 1796 til kontant køb af den gamle latinskolebygning på kirkepladsen, for at den kunne indrettes til arbejdsanstalt eller spindeskole for byens betlere og lediggængere.

Køllestrede.

For enden af Køllestræde er der en muret port fra 1906, som fører til kirkepladsen.

Selve gitterlågen blev opsat 1933 for at hindre gæsterne fra smugkroen »Katekomberne« i at færdes på kirkepladsen. Strædet kunne til tider være temmelig uroligt.

BIBROSTRÆDE

Lige over for Køllestræde ligger Bibrostræde, tidligere Bybrostræde, som førte til Byens Bro på havnen.

Bibrostræde ca. 1900.

hen til Halsted Amts Sygehus i Bredgade.

Der lå også et fattighus i Bibrostræde med 2 værelser, hvor der var 12 senge til 11 lemmer og 1 fogedkone.

H.N. Andersens forældre boede i Bibrostræde til familien flyttede hen til den gamle latinskolebygning på Kirkepladsen.

H.N. Andersen blev født den 10. september 1852. Efter skoletiden i Friskolen kom han i lære på Trockmanns Træskibsværft, som var grundlagt 1858. Han var med til at bygge briggen Mars, som blev søsat 28. juli 1868.

Skæbnen ville, at han kom til at sejle med dette skib, da han 19 år gammel kom ud på sin første langfart til Brasilien i 1872.

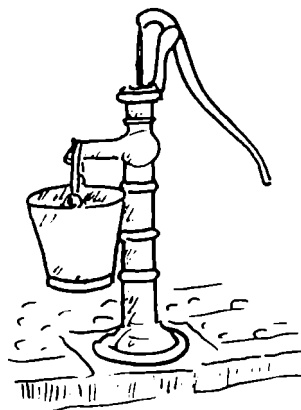
Han sejlede i 12 år, i de sidste år som købmand og kaptajn.

I 1897 stiftedes Ø.K. Han var med til at grundlægge Nakskov Skibsværft, som nu

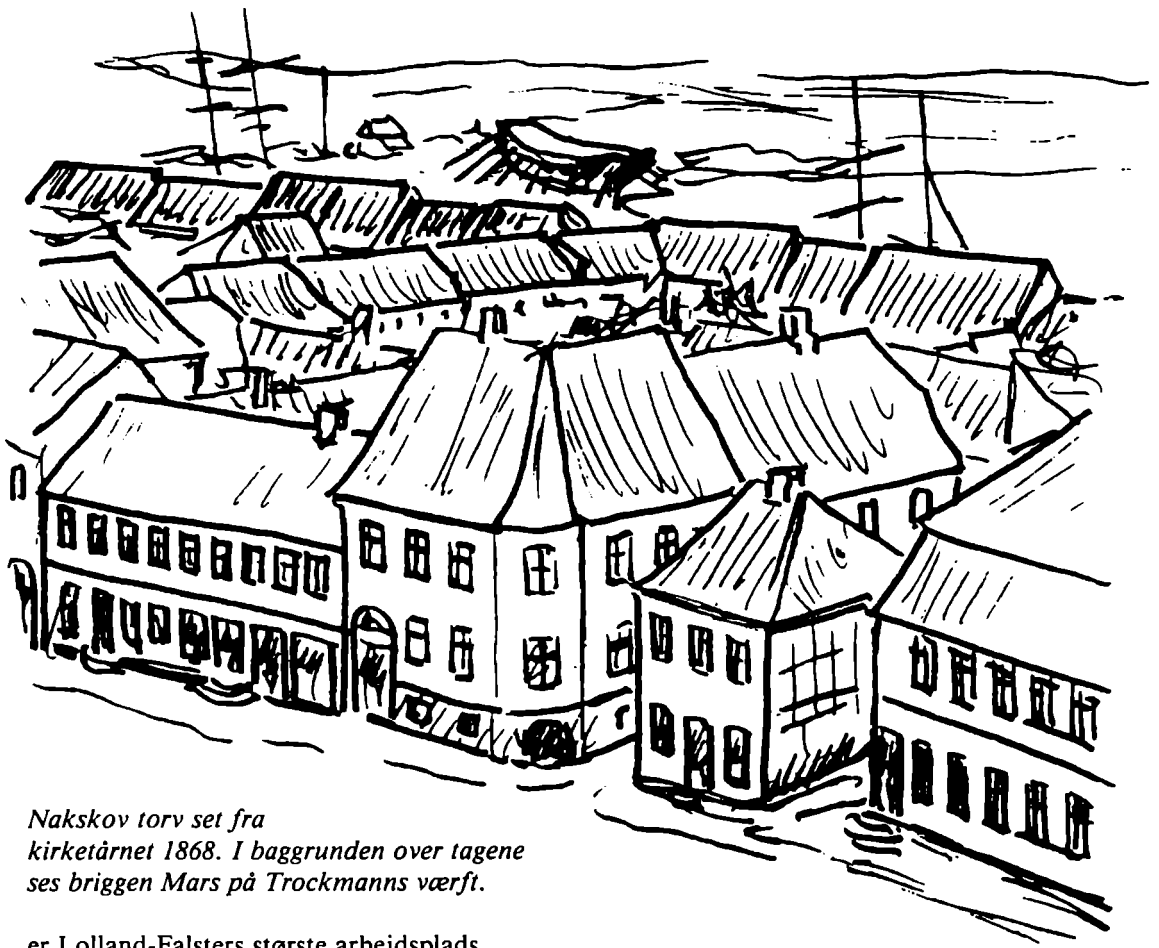
Bibrostræde er vel nok Nakskovs mest fotograferede stræde, især fra havnen, hvor man får det store kirketårn med i baggrunden.

Læg mærke til de høje trappesten ved nr. 3 og nr. 5. Bibrostræde 7 har et gammelt udhængsskilt i smedejern. Tæt herved lå en af de kommunale brønde, hvorom det fortælles, at smeden lagde et stort dæksel over brønden, fordi folk lavede mere spektakel, end smeden kunne tåle, når de hentede vand og skramlede med deres spande.

I Bibrostræde 14 lå byens sygehus, som var fattigsygehus. Det oprettedes 1840 og blev 1876 flyttet

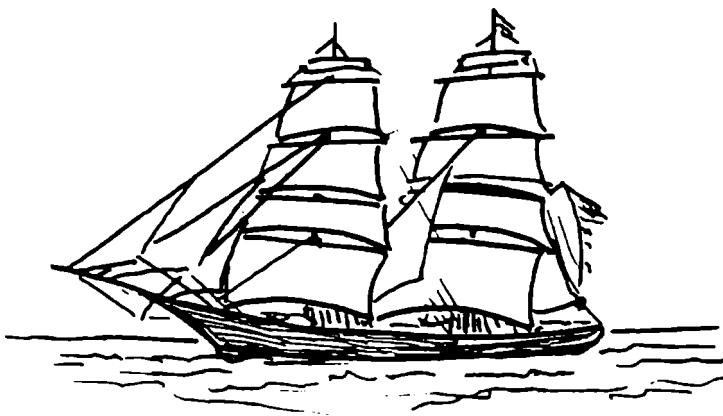
Byens sygehus i Bibrostræde.

*Nakskov torv set fra
kirketårnet 1868. I baggrunden over tagene
ses briggen Mars på Trockmanns værft.*

er Lolland-Falsters største arbejdsplads.

Etatsråd H.N. Andersen blev æresborger i Nakskov 1935, og døde den 30. december 1937.

Briggen Mars.

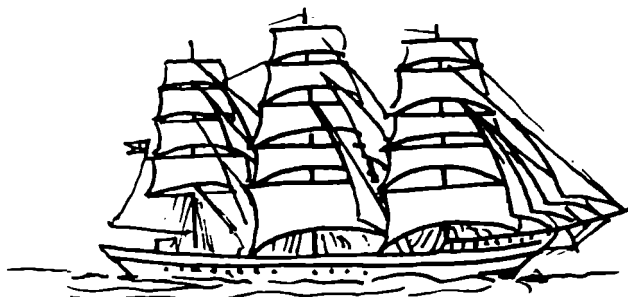
H.N. Andersen.

HAVNEGADE

Bibrostræde munder ud i Havnegade, tidligere kaldet Strandgade eller Stranden. Herfra har vi udsigt til Nakskov Skibsværft med den store hvide administrationsbygning.

Det tidligere Trockmanns Skibsværft med 50 værftsarbejdere kunne gennemsnitligt hvert år søsætte en brig eller en skonnert. Den 12. oktober 1916 blev Nakskov Stålskibsværft grundlagt med ØK, Landmandsbanken og en del nakskovitter som interessenter. I efteråret 1918 blev kølen lagt til et 4500 tons tankskib »Mexico« til ØK — den første nybygning. For at få rimelig adgang til stålstøbegods overtog selskabet Varde Stålværk.

Pr. 1. april 1982 er der bygget 227 skibe på Nakskov Skibsværft, bl.a. skoleskibet Danmark og hospitalsskibet Jutlandia.

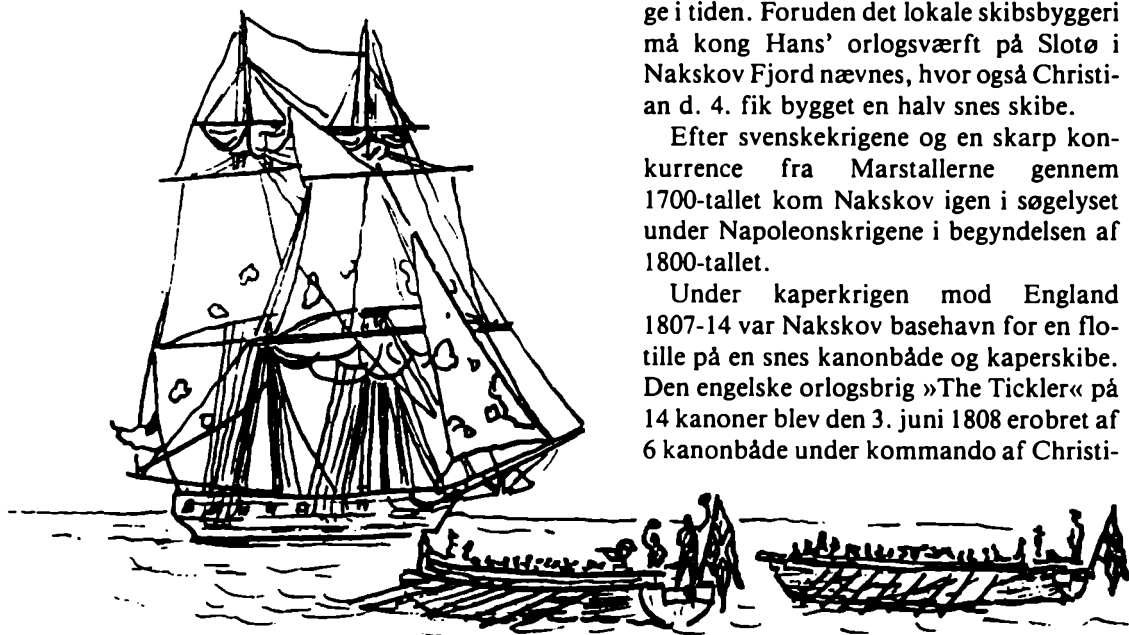

Skoleskibet Danmark.

Skibsbyggertraditionen går langt tilbage i tiden. Foruden det lokale skibsbyggeri må kong Hans' orlogsværft på Slotø i Nakskov Fjord nævnes, hvor også Christiaan d. 4. fik bygget en halv snes skibe.

Efter svenskekrigene og en skarp konkurrence fra Marstallerne gennem 1700-tallet kom Nakskov igen i søgelyset under Napoleonskrigene i begyndelsen af 1800-tallet.

Under kaperkrigen mod England 1807-14 var Nakskov basehavn for en flotille på en snes kanonbåde og kaperskibe. Den engelske orlogsbrig »The Tickler« på 14 kanoner blev den 3. juni 1808 erobret af 6 kanonbåde under kommando af Christi-

The Tickler overgiver sig.

an Wulff i Langelandsbæltet, og med held ført som prise til Nakskov for næsen af en engelsk fregat.

Det var kaperkrigens første heldigt gennemførte kanonbådsbedrift i Danmark. The Tickler blev 1809 sejlet til Holmen i København, hvor den i 1815 ifølge flådens annaler »blev solgt under hånden«.

Den 2. august 1808 blev endnu en en-

Kanonbåd under kaperkrigen.

Officer i
kystmilicen.

gelsk orlogsbrig, »The Tigress« på 14 kanoner erobret og indbragt til Nakskov som prise.

Nogle af Napoleons hjælpetropper var stationeret i Nakskov under krigen. Der udbrød en epidemi blandt soldaterne, og alene i 1809 døde 66 soldater og 10 matroser.

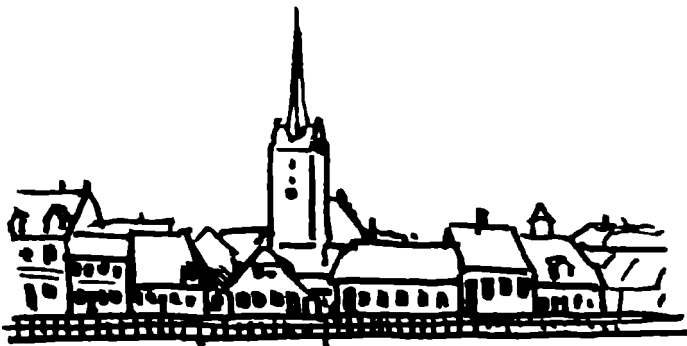
De blev lagt i kister flettet af strå, og mærkeligt nok var det mest vendelboere, der bukkede under for »feberen«. Lolland fik som følge heraf et ilde ry — som et andet Guinea.

Tidligere kunne større og mere dybtgående skibe ikke sejle helt ind til Nakskov, men måtte ankre op enten i Piperenden eller en halv mil mod vest ved Albuen. Nakskov Fjord kaldtes også Albue Fjord. I 1798 blev havnen og sejlrenden reguleret og uddybet.

I forrige århundrede og langt op i vor tid summede havnen helt anderledes af liv end nu. Næsten alle varer kom dengang med skib.

Smørbådene gik til England og fik kul med hjem, korn blev indskibet direkte i lasten og skovlet med håndkraft. Sukkerskibene sejlede til København, Ålborg og Århus — også til Gotland, hvor de fik kalksten med tilbage. Svenske og finske skibe kom med trælast. Marstallerne bragte stykgods, og småskuder kom med de gode mursten fra Egernssund, de lokale sten fra Helgenæs kaldtes tørv. Undertiden kunne en kinafarer dukke op.

Noget helt særligt var sildemarkedet på havnen, som strakte sig fra Bibrostræde helt hen til

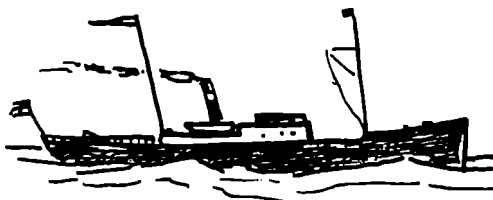

havnebygningen. Her ankrede en anselig fiskerflåde op med fisk ude fra Bæltet, og landboerne holdt i lange rækker og fik fyldt vognene med billige sild, som man saltede hjemme. Det var daglig kost for mange.

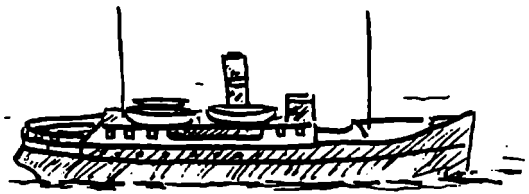
Allerede fra 1852 gik dampskibet »Lolland« hver uge på ruten København, Stubbekøbing, Nakskov og Kiel.

Det lollandske-engelske Dampskibsselskab byggede 1874 et skib til direkte fart på England.

Det sydfynske Dampskibsselskab oprettede 1876 ruten Svendborg-Nakskov-Lübeck med dampskibet »Thor«, og fra 1884 oprettede selskabet ruten Spodsbjerg-Nakskov, hvor dampskibet »Mjølner« sejlede til 1899, dernæst »Sif« til 1926, »Agnete« til 1930, hvorefter en ny »Mjølner« blev sat ind.

Thor.

Den gamle Mjølner.

I de 5 år under besættelsen var ruten indstillet.

Den blev 1975 omlagt til Tårs Færgeshavn, hvor bilfærgerne nu lægger til.

Nakskov Aktieselskab købte 1876 den lille damper »Nakskov« i England, og indsatte den på ruten Nakskov-København, indtil ruten 1896 blev overtaget af DFDS.

Nakskovs handelsflåde bestod i 1896 af 128 fartøjer, og i 1920 var 162 fartøjer hjemmehørende i Nakskov. I 1913 regnedes Nakskov Havn som nr. 6 i rækken af Danmarks største havne!

Mange drenge løb efter skoletid ned til havnen, hvor de tiggede beskøjter fra skibene — ikke altid lige lækre, de kunne være tørre eller fyldt med maddiker. Med det liv, der foregik på havnen, var det meget naturligt, at mange nakskovdrenge, når de blev spurgt om deres fremtidsdrømme, svarede: »Til søs«.

Blandt søfolk blev Nakskov kaldt »Danmarks Singapore«.

Småskibsfarten forsvandt efter anden verdenskrig. Den blev udkonkurreret af den billigere og hurtigere lastbiltransport.

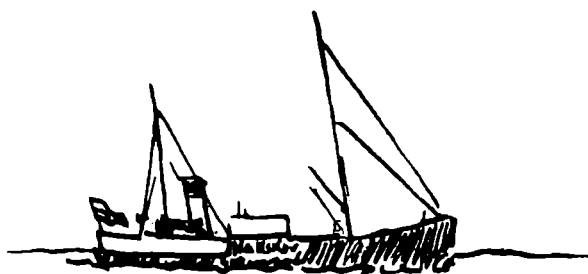
Havnegade har flere gange været oversvømmet. Værst var det ved den store stormflod den 13. november 1872. Flodbølgen var 4 meter høj ved Østersøen, og vandet fra Nakskov Fjord mødtes med vandet fra Rødby Fjord, så hele Sønder Herred var en ø adskilt fra det øvrige Lolland.

I Nakskov indre by blev 25 huse ødelagt, og på Færgelandet 8. Snedkermester Ejnar Hansen reddede personligt 14 nødstedte mennesker på Færgelandet og bragte dem i sikkerhed. Langebro og dele af stræderne stod under vand. Slusen ved Vejlegades bro skylledes væk, og et nygift par, som kørte på dette sted, blev revet med af strømmen, hvorved bruden omkom.

Ved Ølkarsvejens skole, som var under bygning, blev tagkonstruktionen, som endnu ikke var kommet på plads, ført bort af stormfloden og siden fundet på Albuen.

I Havnegade 21 på hjørnet af Bibrostræde ligger en søprovianteringshandel, hvor der tidligere var et værtshus.

I det næste hus, nr. 23, lå Gunnarsens Rederi, som bl.a. havde slæbebadstrafikken med de store sukkerpramme fra udskibningsstederne på Østlolland, Falster og småøerne til Nykøbing Sukkerfabrik.

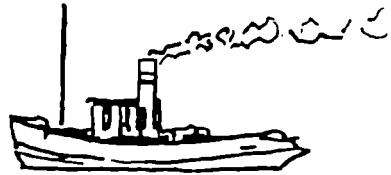

Nakskov.

Peter Freuchen.

På et tidspunkt havde man 26 pramme. Gunnarsens slæbebåde hed: SS Serimner, MS Energi, SS Thor og SS Guldborg.

Kaptajn Gunnarsen var en stout skipper-type, kendt overalt i byen.

Forfatteren og polarforskeren Peter Freuchen (1886-1957), som ejede øen Enehøje i Nakskov Fjord i årene 1926-40, kom tit hos Gunnarsen, og man så dem ofte på bænken foran det gamle sømandshjem i Havnegade.

Den djærve Peter Freuchen var dus med enhver nakskovit. Digteren Otto Gelsted boede en tid hos Peter Freuchen og skrev her sine Enehøje-digte.

Udenfor den egentlige slæbebådssæson sejlede kaptajn Gunnarsen udflugtsture med MS Energi til Enehøje.

Den store havnebygning med fyret på taget er opført 1915, og bagved ligger toldbygningen fra 1917, nu skattekontor.

Havnegade 19 er det tidligere sømandshjem, opført 1955, nu rederiet Poul Christensen.

Tolderens stræde

TOLDERENS-STRÆDE

I gamle dage hed strædet borgmester Peder Mortensens stræde, da borgmesterens gård lå langs den ene side af strædet. Ud for strædet lå Tolderens bro. Det lille stræde er præget af småhuse — ofte kun med 1 dør og 2 vinduer.

Øverst i strædet til venstre, hvor biografen ligger, indrettedes 1831 en arbejds- og fattiganstalt, som dog kun fungerede i 10 år.

Senere boede de 2 frøkener Hertz på hjørnet, og da den ene altid sad ved hjørnevinduet til Vejlegade og fulgte begivenhederne, kaldtes stedet »det skarpe hjørne«.

På den modsatte side i strædet ses en glasrude med teksten »Træskofabrikken Fremad«, her lå tidligere en skomagerbutik.

VEJLEGADE

Træskomagerbutikken »Fremad« havde adressen Vejlegade 9, og ejedes tidligere af Axel Olsen. Sønnen Ernst Bruun Olsen (f. 1923) voksede op her. Han er nu en kendt forfatter, som bl.a. har skrevet skuespillene »Bal i den borgerlige« og »Teenagerlove«.

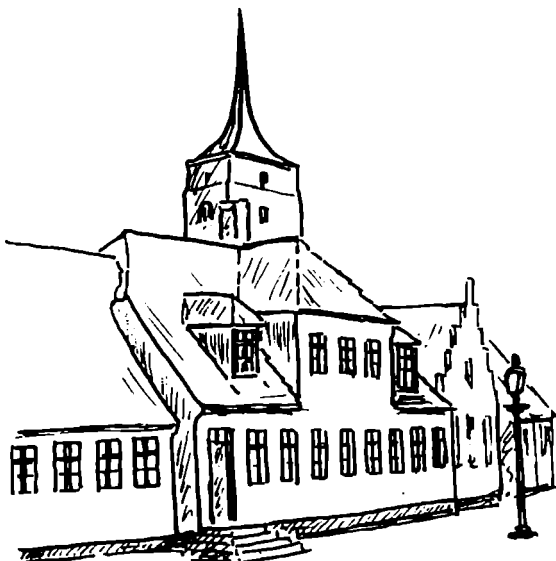
I Vejlegade 8, ejendommen overfor Tolderensstræde, blev komponisten August Enna (1859-1939) født, også i et skomagerhjem. Slægten stammede fra Italien, og det var især operaen, der havde Ennas interesse. Han har bl.a. komponeret musikken til »Den lille pige med svovlstikkerne«, »Prinsessen på ærten« og »Nattergalen«.

Vejlegades biografteater i nr. 11 åbnedes omkring 1908. Navnet blev ændret til Saga i 1946. Til højre for biografen lå tidligere restaurant »Lippert«.

Vejlegade 17 med Nakskov Mejeri er et typisk hus fra stuktiden, opført 1891.

Vejlegade 26, herredsfogedboligen, er opført i begyndelsen af 1800-tallet. Da Christian d. 8. besøgte Nakskov den 23. juli 1843 opholdt han sig nogle timer hos kancelliråd Fasting i herredsfogedboligen, og gav audiens til borgerne.

Kongeparret boede på Juellinge (Halsted Kloster). De 4 kanoner ved monumentet i jernbaneanlægget blev brugt til salut for kongen. Et lokalt ridende korps af byens unge herrer ledsagede kongen på turen gennem Nakskov.

Herredsfogedboligen på Gåsetorvet.

På Nytorv var rejst en stor gotisk borgport med gylden kongekrone øverst. Havnen var fuld af skibe, som naturligvis alle havde flagene og vimplerne hejst.

Ved audiensen modtog kongen gejstlige og verdslige embedsmænd, samt i øvrigt alle, der meldte sig. Til sidst kom en tjener ud på trappen og sagde, at nu ville kongen gerne have ro til at hvile sig lidt.

Da kongen forlod byen den 27. juli, stadig med ridende eskorte, var der opsat en frise på borgporten, hvor der stod: »Forlad vor stad med kjære minder. Dansk troskab Du bag volden finder«.

Tilbagereisen foregik med hjuldampere »Ægir«, som i en årrække blev benyttet af kongefamilien til kortvarige rejser.

Det fortælles, at på den tid handskemagerbanden — en mordbrænderbande, som hærgede egnen omkring 1850 — blev dømt, skulle herredsfogeden have fået 1300 rigsdaler og indemuret dem i huset. Man har dog aldrig fundet bestikkelsessummen.

På Fastings tid gik haven bag huset helt ned til Klostergade. Umiddelbart før århundredskiftet blev huset ombygget til 2 etager og indrettet til »Hotel National«.

I haven bag hotellet til højre havde man byens bedste keglebane. Til venstre var der små lysthuse med ringeklokker, så gæsterne kunne ringe på tjeneren. Længere tilbage midt på den store græsplæne voksede et prægtigt morbærtræ. I træets krone var bygget en platform, hvor et mindre orkester kunne sidde og spille for gæsterne.

Omkring 1910 ophørte hotelvirksomheden, og siden har en dyrlæge, flere læger og tandlæger haft klinikker i huset — selv en fødeklinik har ikke manglet.

Huset er i øvrigt beskrevet i en af Thit Jensens romaner. Falckstationen havde en tid til huse i en bagbygning.

Christian d. 8.

Vejlegade ca. 1870.

KONGENSTOFTE

Overfor herredsfogedboligen ved Gåsetorvet ligger det lille stræde Kongenstofte. Navnet kunne tyde på, at kronen har ejet grundstykker her, måske til det planlagte slot.

I fæstningstiden lå en hestemølle i strædet, da man måtte regne med, at møllerne udenfor voldene ville blive brændt af i tilfælde af belejring.

Da Christian d. 10. besøgte Nakskov den 31. august 1912 og så, at strædet hed Kongenstofte, skal han have sagt: »Her går jeg op igennem«.

GÅSETORVET

Det brede trekantede område foran herredsfogedboligen til statuen af Gåsepigen, bag hvilken der tidligere lå huse, er det egentlige Gåsetorv.

På Gåsetorvet står den dejlige Gåsepige, hugget i granit af nakskovitten Carl Bagger (1912-74). Figuren er skænket af Vejlegadeforeningen og afsløret 1966.

Carl Bagger var foruden billedhugger også tegner og maler, og hans værker findes i mange nakskovhjem.

Pigen er gjort efter flere modeller, hvoraf den sidste var den unge Eva Klitmøller Rasmussen, som nu bor i Australien.

Gæssene har ligeledes levende forbilleder, idet Bagger selv fortæller: »at på hans huggeplads, hvor han må arbejde i det hårde granit med gravminder for at klare til dagen og vejen, har han en lille indhegning med en gæslingehjord, der kælent smyger sig omkring benene som legesyge kattekillinger og napper ham venskabeligt i bukseopslagene«.

Gåsepigen.

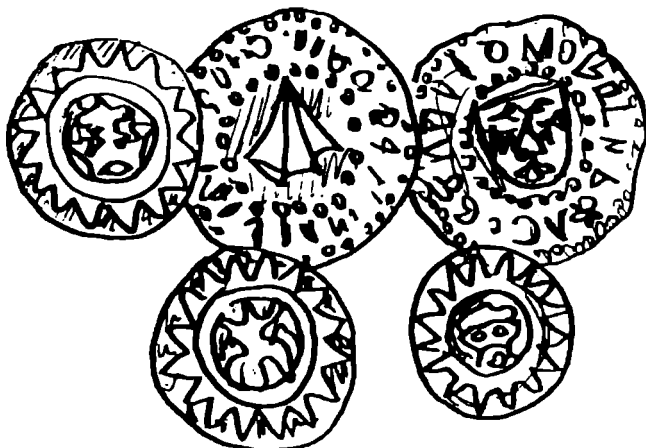

Gåsetorvet ca. 1900.

Bag Gåsepigen, hvor der nu er parkeringsplads, lå indtil 1959 en bebyggelse med mange gamle huse. Før nedrivningen gik Kogade til højre. Navnet fortæller, at byens kreaturer blev drevet denne vej til fællesgræsningen ved Byfogedsøen.

Den oprindelige bebyggelse gik helt tilbage til middelalderen, hvor fremmede købmænd havde boder her ved Gåsetorvet. Man havde dengang en blomstrende handel med

Hansestæderne, der hentede landbrugsvarer på Lolland, ikke mindst sild på det store marked ved Albuen.

Da man rev husene ned 1959, gjorde man et enestående fund af mønter fra Dronning Margrethes og Erik af Pommerns tid. Der blev fundet 941 mønter fra tiden 1380 til 1410, de fleste tyske. Fundet blev indleveret til Nationalmuseet som danefæ. Skatten havde været gemt under gulvet i en af de gamle handelsboder.

Blandt de nu nedrevne huse lå Aug. Freuchens købmandsgård, grundlagt ca. 1850 og nedlagt 1931. Den lå i en stor hjørneejendom ved Vejlegade og Nørrevold, opført 1847.

Her blev byens første egentlige postkontor indrettet 1852 med diligenceholdeplads, indtil jernbanen blev åbnet 1874.

Navnet Kogade var ikke fint nok, hvorfor det lille stræde blev omdøbt til Freuchensgade efter købmand Aug. Freuchen.

Kogade eller Freuchensgade.

De tilbageblevne huse har nu fået numre i Vejlegade.

Vejlegade 33 er Hotel Skandinavien. Gæstgivergården Skandinavien åbnede den 26. oktober 1844 med Daniel Holm som ejer.

Han havde købt det tidligere Hotel Postgården af postmester Lind. I 1864 købte Holm naboejendommen, og her lod han 1867 opføre en teaterbygning. Det var Nakskovs første egentlige teater med plads til 800 tilskuere, og det blev

Gåsetorvet med teater og hotel Skandinaviens bygning fra 1882.

flittigt besøgt af omrejsende teaterselskaber. Teatret blev 1920 ombygget til biografen Roxy.

Daniel Holm var en fremsynet mand og indrettede 1852 byens første varmtvandsbadeanstalt i hotellets baghave.

1882 blev den nuværende store bygning opført (arkitekt Aug. Klein) med tidstypiske stukornamenter og skiffertag.

Efterfølgeren som hotelvært blev P.C. Lange, og den 18. marts 1889 modtog han den kun 32-årige, men ret kendte journalist Herman Bang (1857-1912) som gæst. Herman Bang fik værelse nr. 24.

Herman Bang var på oplæsningstourné med egne værker og skulle læse uddrag af novellerne »Ved vejen« og »Irene Holm« m.m. i Håndværker- og Industriforeningen. Det blev en stor succes med god presseomtale.

Herman Bang blev boende på værelse nr. 24 til den 19. maj, dels på grund af den venlige modtagelse, men måske nok så meget fordi han følte sig inspireret til at afslutte romanen »Tine«.

Virkelighedens Tine druknede ikke i gadekæret, men endte som svensk godsejerfrue, og hun skældte siden Herman Bang godt ud for romanen. Roma-

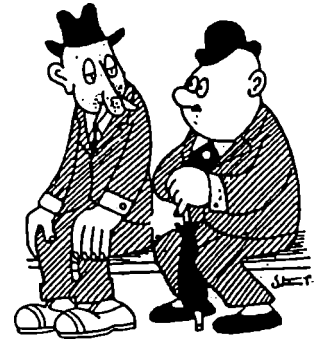

nen er filmatiseret med Lone Hertz i hovedrollen.

Ved afskeden skrev Herman Bang et smukt brev til værtsparret Lange og kaldte sig for værtindens »plejesøn«.

Værelse nr. 24 er indrettet som mindestue for Herman Bang med hans skrivebord og

– Jeg har tilbragt adskillige år på sydhavseerne.

– NÅ – Ja jeg synes også, jeg har set Dem i Nakskov.

(Gengives med tilladelse fra Storm P.-Museet).

stol, samt en del billeder, bøger og breve. En

smuk portrætbuste udført af Ingeborg Plockross står på en hyld. Værelse nr. 24 er vinduet længst til højre i øverste etage.

Senere besøgte forfatteren og humoristen Robert Storm Petersen (1882-1949) Hotel Skandinavien, og han boede i Herman Bangs mindestue.

Her arbejdede han og lavede en del tegninger, og følte sig i øvrigt særdeles vel tilpas. Storm udtalte: »Der er i dette værelse en luft og hygge, så man bliver inspireret til at lave 3 måneders arbejde på 3 timer, gid jeg kunne blive her resten af min tid, jeg elsker dette værelse«.

I begyndelsen af århundredet var Hotel Skandinavien Nakskovs førende hotel. Hotelvirksomheden opførte i 1971, hvor Storstrøms amt overtog bygningen til beskyttet pensionat. I vinteren 1982 blev komplekset sat til salg, og i 1983 rykkede Friskolen ind.

Vejlegade 35 har huset Latinskole, Realskole og

Rektor Johannes Boye.

Handelsskole. Rektor Johannes Boye købte bindingsværksgården på hjørnet og flyttede Latinskolen fra Søndergade 20 hertil 1791.

Den kom dog kun til at virke på dette sted i et halvt hundrede år, for i 1839 blev Latinskolen nedlagt, og kommunen fik

Freuchens gård til venstre og den gamle latinskole til højre.

bygningerne overdraget.

Drengborgerskolen flyttede 1841 hertil fra den gamle latinskolebygning på kirkepladsen og hed fra nu af Realskolen.

I 1872 blev bindingsværksgården revet ned, og en ny og større bygning opført. Da der nu var mere plads, flyttedes Borgerskolen fra Tilegade i 1873 og blev slået sammen med Realskolen under navnet Den nye Realskole, eller Real- og Borgerskolen i Vejlegade.

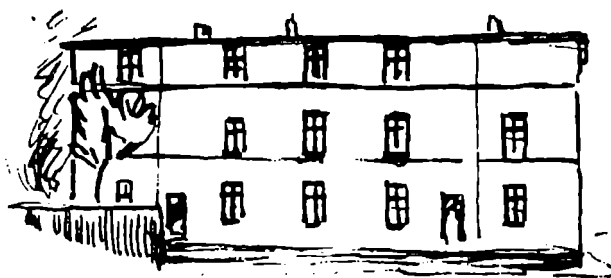
Det var en ren drengeskole til 1899, og i 1904 blev den til Mellem- og Realskole.

I 1915 blev Real- og Borgerskolen og den bagved liggende Friskole på Ølkarsvej slået sammen og flyttet til den nuværende Byskole på Nørrevold.

Handelsskolen blev oprettet 1896, og overtog bygningen i 1915. Handelsskolen ombygges og får sit nuværende udseende i 1935 (arkitekt E. Ørnsholt). I 1979 flytter Handelsskolen til Uddannelsescentret på Søvej.

Vejlegadeporten blev revet ned omkring 1800. Ved denne lejlighed fandt man adskillige kanonkugler fra svenskekrigenes tid.

En af strandene udenfor Vejlegadeporten kaldtes Galgevejle, muligvis fordi henrettelsesstedet i første omgang flyttedes hertil fra Nakskov Torv.

Handelsskolen.

Ølkarsvejens skole.

NØRREVOLD

Nørrevold 4 er Friskolen, Den borgerlige Friskole, Den kommunale Skole eller Folkeskolen — ja, den havde virkelig alle disse navne — og lå på Ølkarsvej, nu Nørrevold.

Navnet Ølkarsvej stammer fra fæstningsudvidelsen 1629 under Christian d. 4., hvor den nye bastion kaldtes Ølkarret.

Friskolebygningen blev opført 1872 — det var dengang tagkonstruktionen blev bortført af stormfloden og genfundet på Albuen — og indvielsen fandt sted 17. december 1873. Skolen blev udvidet med en forlængelse ned mod havnen i 1887.

Friskolen og Realskolen havde fælles gymnastikhus bag hovedbygningerne, og her fandtes også legepladsen med den store vandpost, hvor alle nye elever skulle »døbes«.

Går man ind gennem porten med skiltet »Morén«, kan man på bygningens bagside finde dybe furer i murstenene efter brug af grifler, knive og lignende værktøj. Skoleeleverne ridsede deres initialer her, når der var frikvarter.

Som tidligere nævnt flytter Friskolen med Realskolen til Byskolen i 1915, hvorefter frøfirmaet Danielsen & Larsen 1916 overtager den tomme Friskolebygning.

Vi følger nu Nørrevold tilbage mod jernbanestationen. På højre hånd ligger en stor parkeringsplads, som blev anlagt efter nedrivningen af en husrække i 1959.

På den sidste del af P-pladsen, lige før Klostergade, lå Synagogen, som var opført 1880. Den blev nedlagt som synagoge 1930, hvorefter kommunen overtog bygningen.

I 1930-erne begyndte man en byhistorisk samling i den tidligere synagoge med Turistforeningen som initiativtager.

Det skulle have været begyndelsen til et bymuseum, men tanken blev opgivet. Efter kommunens overtagelse af Theisens Gård i 1970 har ideen om et bymuseum med maritim samling i palæet været fremme flere gange. Adskilligt byhistorisk materiale er opmagasineret forskellige steder.

Synagogen.

KLOSTERGADE

Klosteret, som lå i Klostergade, var oprindelig en verdslig stiftelse, et helligåndshus oprettet på 1300-tallet.

Det brændte ved den store bybrand i 1420, men blev genopført, og i 1440-41 udbygget med et kapel. Helligåndshuset blev 1470 omdannet til kloster, og fra 1478 henhørende under Helligåndsklosteret i Fåborg.

Niels Hemmingsen.

I forbindelse med klosteret oprettedes en lille latinskole 1470, men 100 år senere bliver bygningen kasseret og skolen flyttet til kirkepladsen i 1573. Blandt latinskolens elever findes den senere så kendte teolog Niels Hemmingsen.

Efter reformationen omdannes klosteret til et syge- og fattighus. Fra 1629 anvendes klosterkirken som tøjhus, da det tidligere forfaldne tøjhus — nabo til Nicolaj kirke — bliver nedrevet.

Den gamle klosterkirke bliver nedrevet efter svenskekrigene i 1689, og en del af materialerne genanvendes til boder og småhuse i Klostergade og andre steder i byen.

Klosteret bliver 1542 gjort til en stiftelse, som 1547 sammenlægges med klosterstiftelsen i Nykøbing, der 1882 opfører stiftelsen »Klosteret« på Telegrafvolden ved Jernbaneanlægget.

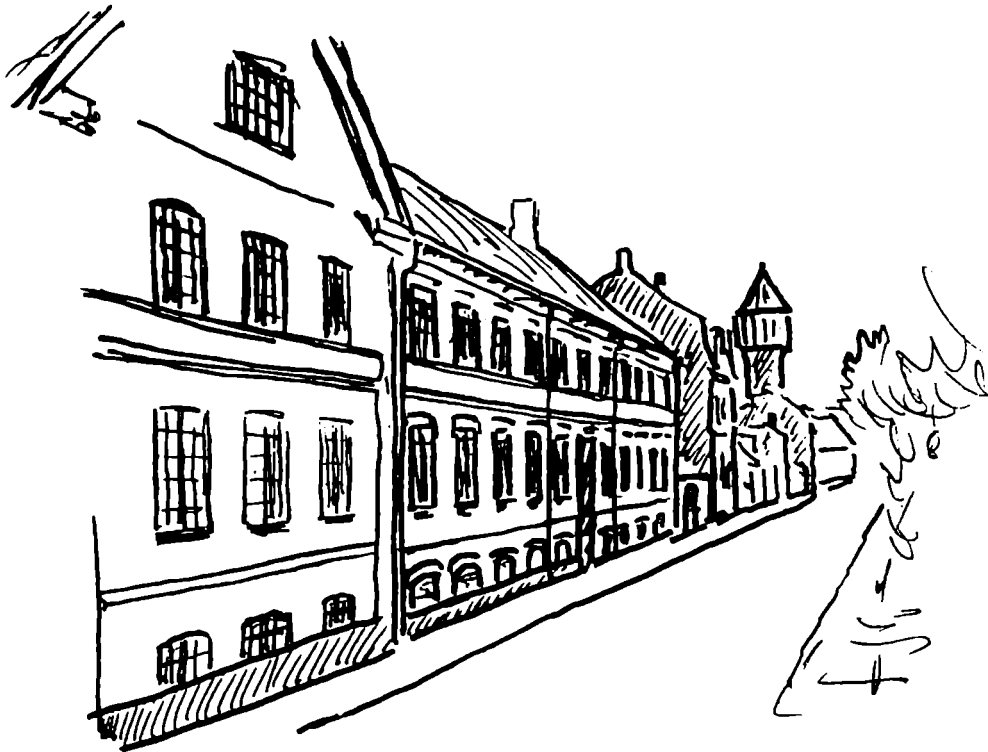
Klosterkirkegården bliver brugt til fattigbegravelser indtil 1807.

I 1845 beslutter byen at nedlægge alle de små fattighuse og bygge én stor ny forsørgelsesanstalt. Kommunen køber derfor 1846 nogle af de gamle klosterarealer af murermester Lehm, og opfører 1847-48 en Forsørgelses- og Arbejdsanstalt med plads til 60 lemmer.

Den blev udvidet 1882 og fik endnu en tilbygning i 1907. Anstalten hed »Det stor Hus« i folkemunde. Den blev nedlagt 1935.

Folkebogsamlingen flyttede i 1924 fra Nørrevold 32 til Forsørgelsesanstalten i Klostergade, og her bliver biblioteket til marts 1939, hvor bygningen skal rives ned.

Den 12. november 1939 indvies det nye bibliotek, som efter datidens vurdering er et meget moderne og avanceret kommunebibliotek, hvor man ikke ville komme til at lide af pladsmangel de

Forsørgelsesanstalten i Klostergade.

første 25 år. Bygningens arkitekt er E. Ørsholt. Omkostningerne beløb sig til 100.000 kr. — 80.000 for bygningen, 20.000 for inventar.

De to relieffer ved hovedindgangen er udført af billedhuggeren Hans W. Larsen. Over indgangsdøren ses Nakskovs byvåben.

Biblioteket flyttede februar 1981 til Uddannelsescentret på Søvej, og den gamle bygning anvendes til musikskole og forskellige foreningsaktiviteter.

Bag biblioteksskolebygningen ligger Klostergades børnehave, som i 1940 afløste asylet i Bredgade. Pladen fra det gamle asyl har teksten: »Børnely. Skjænket af H.K. Block«, og er ophængt i børnehaven.

Den sydlige del af den gamle klosterjord kaldes i Resens Atlas for Rebslagergade, og i 1659 boede Hans Rebslar her. Reberbanen lå på dette sted langt op i 1800-tallet, til en ny reberbane blev anlagt omkring 1870 i området ved nuværende Danagade og Perlestikkergade.

Ved århundredskiftet hed klosterjorden »Clasens Vænge« efter murermester L. Clasen, som købte reberbanen med hus i Klostergade 1882. I mange år var området gartneri. Kommunen købte Clasen's Vænge, og opførte 1972-73 bygninger til social- og sundhedsforvaltningen.

NØRRE- VOLD

De store skolebygninger overfor Klostergade er Nørrevold 13, Byskolen og byens hovedskole. De er opført 1914-16 med Mellem- og Realskole, og fra 2. september 1918 også med gymnasium, som imidlertid flyttede 1980 til Uddannelsescentret på Søvej.

Da Byskolen blev bygget, indførtes samtidig skolelægeordning og skoletandklinik, der blev kaldt torturkammeret, en benævnelse som var naturlig, da klinikken var indrettet i kælderen.

På den anden side af Nørrevold ligger en række huse. Nr. 28 er velforsynet med stuk og gesims, det er opført 1882, og senere købt af Teknisk Skole.

Teknisk Skole blev oprettet 1855, og i 1882 blev en skolebygning opført på Nørrevold 30. Skolen blev udvidet med bagbygninger flere gange. I 1980 flyttede skolen til Uddannelsescentret på Søvej.

Der er nu indrettet Erhvervskontor og Beskæftigelsessekretariat i bygningerne.

På den anden side af Nørrevold ligger missionshuset »Millo«, opført 1897 (arkitekt H. Glahn). Det ejes af Indremission.

Det lave hus, »Lunden«, til højre for Millo ligger under gadeniveau, idet terrænforskydningerne angiver de gamle voldområder.

Nørrevold 32 er en gammel hotelbygning fra slutningen af forrige århundrede. Det hed oprindeligt Wilchens Hotel og senere Boulevardhotellet, da Nørrevold til 1960 hed Nørre Boulevard.

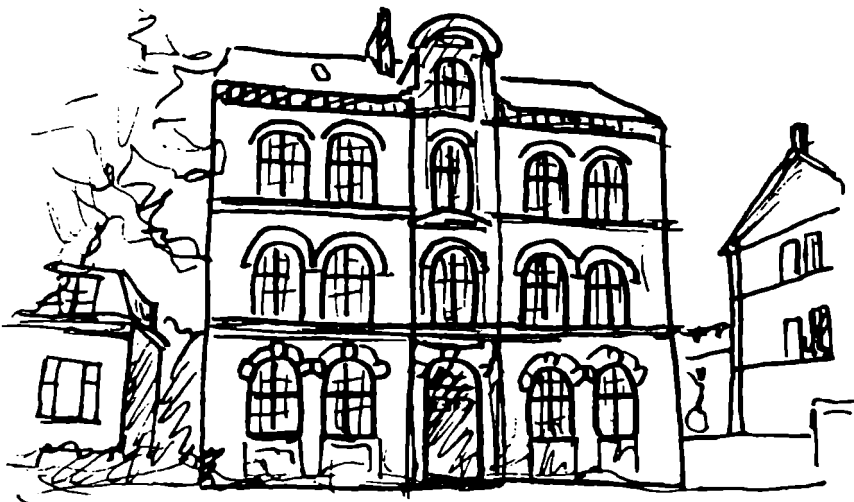
Hotellet var lazaret under den spanske syge lige efter første verdenskrig, og i denne periode var gaden dækket med halm for at dæmpe trafikstøjen af hensyn til de syge.

I årene 1921-24 havde Nakskov Folkebogsamling til huse i bygningen, indtil man flyttede til Klostergade.

Fra hotellets tid findes endnu de gamle »pigeværrelser« på loftet. Nakskovs skoletandklinik havde

Teknisk skolebygning fra 1882.

Den private realskole.

lokaler her til udflytningen i 1982 til Engtoften.

Den private Realskole opstod i 1850-erne som Nakskov Døtreskole et sted i byen, men 1893 opførtes bygningen på Nørrevold 34, som blev forhøjet med en etage i 1907. På skolepladsen vokser en dejlig stor kastanie.

Efter den private Realskole kommer »Klosteret«, Jernbanegade 7, fra hvis have en stor lind breder sin krone ud over Nørrevold.

Skråt overfor Linden på hjørnet ved Godsbanen vokser et bøgetræ, som det lykkedes at redde fra motorsaven i sidste øjeblik for nogle år siden.

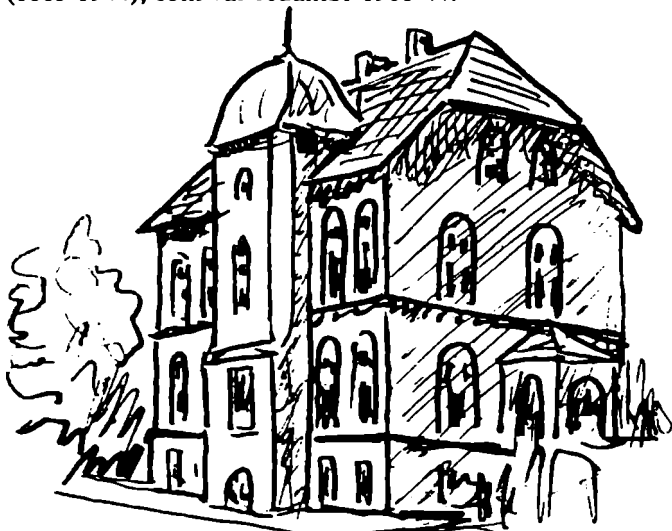
Det bringer i erindring, at Forskønnelseskomiteen af 1843 fik lov at plante en række træer på strækningen Klostergade til Høje Kat, hvor er træerne henne nu?

Nørrevold 27 er opført 1896 til den borgerlige døtreskole i Nakskov (arkitekt H. Glahn). Døtreskolen havde tidligere ret dårlige pladsforhold i lejede lokaler i Fruegade.

Døtreskolen blev 1915 slået sammen med de andre skoler og flyttet til Byskolen på Nørrevold 13.

Den tidligere skolebygning blev overtaget af avisen Tidende, som havde til huse her indtil 1971, hvor Tidende ophørte og blev overtaget af Folketidende fra Nykøbing, hvorved 2 venstreaviser blev slået sammen.

Tidende blev grundlagt 1868. Den kendteste af Tidendes redaktører var C.C. Haugner (1865-1944), som var redaktør 1908-44.

Tidendes gamle bygning.

Nørrevold ca. 1870.

C.C. Haugner var en betydelig lokalhistoriker, som har skrevet en lang række, stadig læste og anvendte, værker om Nakskovs og Lollands historie.

Bygningen tilhører nu Post- og Telegrafvæsenet.

Nakskovs første avis blev udgivet 1. juli 1850. Det var Vestlollands Avis — et højreblad, som havde trykkeri i Havnegade.

Før vi forlader pressen, serveres en rigtig avisand: Københavneraviserne interesserede sig for det nye skibsværft i Nakskov, og sendte en journalist hertil for at overvære en af de første stabelafløbninger.

Journalisten nåede imidlertid ikke længere end til Vinstuen på Torvet, hvorfra han sendte sin beretning om, hvorledes »Gud Neptun modtog sin datter...«.

Stabelafløbningen var blevet udsat på grund af storm, hvad journalisten ikke havde observeret, og skibet stod stadig på beddingen, da avisen med artiklen udkom næste dag.

Selv om aviserne fra midten af forrige århundrede begyndte at reklamere for byens handlende, fastholdt man stadig den gamle skik at lade byens trommeslager udbyde varerne.

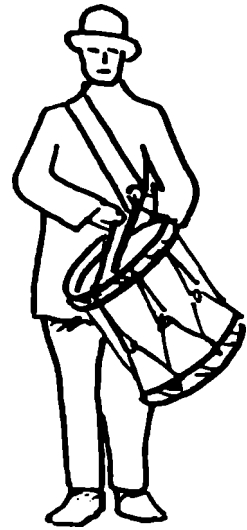
Desuden skulle han udråbe de offentlige kundgørelser. Lønnen herfor var 2 kroner.

I Tilegade stillede han sig altid op foran det gamle byfogedkontor, så borgmesteren og byfogeden kunne høre de sidste nyheder.

En dag besørgede en hund på fortorvet. Efter at have kundgjort, hvad han skulle, slog han en ny hvirvel på trommen, så borgmester og byfoged stak hovederne ud af vinduet, og kundgjorde: »Jeg vil ikke have, at hundene sviner på fortorvet, og det vil borgmesteren heller ikke have!«. Her-til svarede borgmesteren: »Det sidste har han ikke fået noget for, men her er tokronen«.

På turen rundt i byen med trommen blev trommeslageren ofte budt ind på et glas ved de store købmandsgårde.

Nakskov By's trommeslager — skomager Jakobsen — faldt død om midt i Havnegade ud for Vestlollands Avis, da han skulle udråbe sit livs vigtigste kundgørelse: Mobiliseringsordren i august 1914!

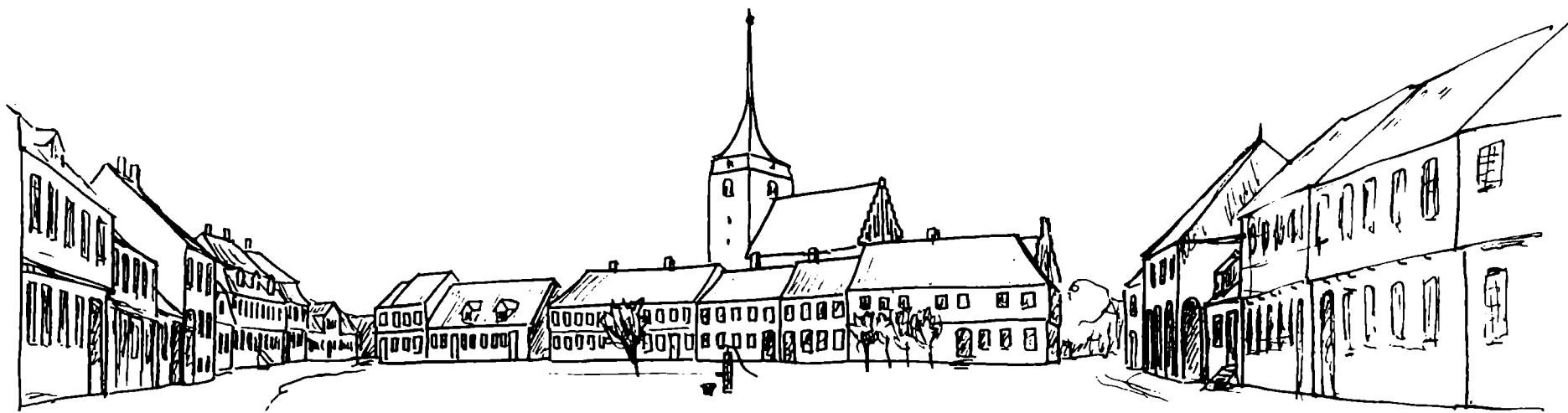
EPILOG

Dette var et lille strejftog — på kryds og tværs — gennem det gamle Nakskov.

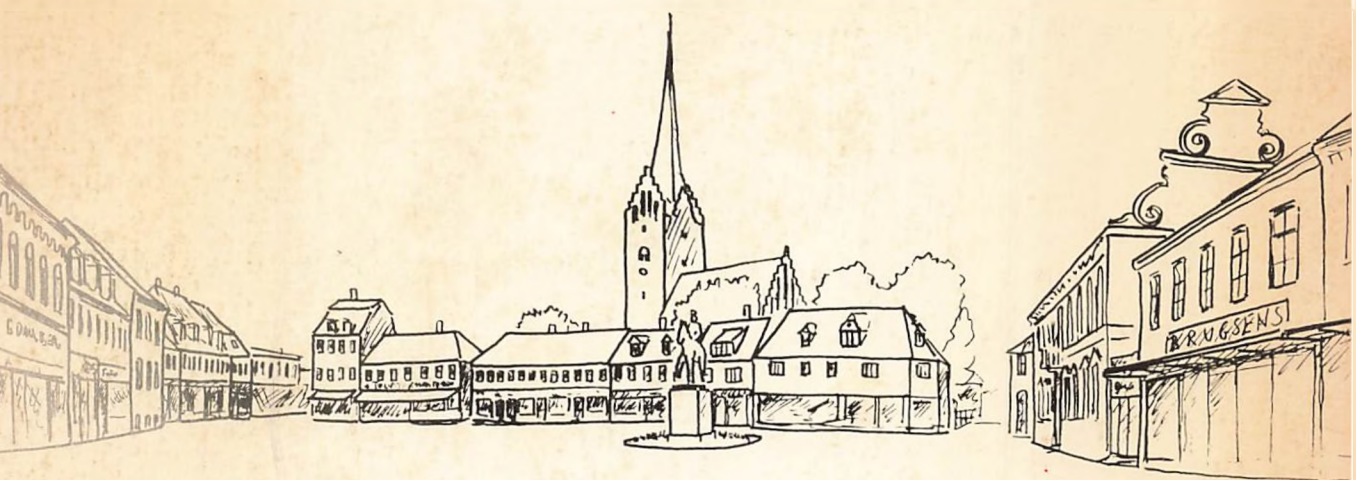
Forhåbentlig har byvandringen ad de hyggelige gader og stræder — forøget interessen for at vide noget mere om den historie og udvikling, der har fundet sted — og givet en værdifuld oplevelse af de mange nære ting, som er med til at skabe byens image.

Nakskov.

Gennem nattens kølige skygger
vandrer jeg hjemad
og standser ved torvets trekant
hvor himlen løfter sig klar
og månen lyser på tagene.
Toner fortaber sig
i mørke stræder
som dunkende pulsslæg
fra byens drømmende hjerte.

Torvet 1830.

Torveg 1980